

H A N E S
TROEDIGAETH

Y 3.
Wraig o Samaria :

Y N D A N G O S ,

Natur gwir ARGYHOEDDIAD a DYCHWEL-
IAD Pechadur at DDUW : Gyd ag Effaith
Dwyfol Ddatguddiad o'r GWAREDWR, ar
ucheddau y GWAREDIGION.

WEDI EI OSOD ALLAN MEWN

P R E G E T H,

Ar I O A N iv. 29.

Erskine

Gan y Parch. R A L P H E R S C I N, A.M.

Gynt Gweinidog yr EFENGYL yn Dunfermlin,
S C O T L A N D.

Luc vii. 47.

herwydd pa ham y dywedaf wrthyb, Maddeu-
wyd ei haml bechodau hi; oblegyd hi a garodd
yn fawr : ond y neb y maddeuir ychydig iddo, a
gar ychydig.

M A C H Y N L L E T H :

ARGRAFFHWYD GAN TITUS EVANS.

M, DCC, XCII.

Wm

an
o
ty
yn
ad

din
tec
no
bry
dd
bet
gae
iad
yn
o'r
ryf
aria
y
hyle
gan
ced

HANES TROEDIGAETH

^Y
Wraig o Samaria, &c.

IOAN IV. 29.

Deutwch, gwelwch ddyn yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum ; onid hwn yw'r CRIST ?

YN y rhan flaenorol or bennod hon, y mae gennym hanes tra rhagorol, am ymddiddan a fu rhwng Crist Iachawdwr y byd â gwraig o Samaria ; yr hon hanes fydd rŷfaith i'w hyf-tyried yn ei holl rannau yn bresennol ; heblaw yr hyn a ddigwydd o honi yn ein ffordd, wrth adrodd am amgylchiad ei throedigaeth.

Ein Harglwydd Iesu yn myned heibio i Sicar, dinas yn Samaria, fel teithiwr lluddiedig a eisteddodd yno ar ffynnon. yr hon a elwid ffynnon Jacob, tra'r oedd y diŷgyblion yn myned i brynu lluniaeth. A gwraig a ddaeth allan o'r ddinas i dynnu dwfr, gan yr hon y gofynnodd lath i'w yfed, i'r diben i'w cdi-sycheau, ac i gael achlyfur i ymddiddan â hi, ac mewn bwr- iad o gyfrannu trugaredd i'w henaid. Ond a hi yn deall mai Iuddew ydoedd, a'i gwrthododd o'r gymmwynas fechan honno, oblegyd hên am- ryfuedd ag oedd rhwng yr Iuddewon a'r Sam- ariaid, ynghylch eu lle o addoliad : ar yr hyn y mae Crist yn amlygu iddi ei chamfyniad yng- hylch ei thrugaredd ei hun, ac yn mynegi fod ganddo ef amgenach dwfr i'w roddi iddi, nag yr oedd hi yn ei ommedd ef o hono, adn. 10. a phe

gwybuaſai pa drugaredd werthfawr oedd gerllaw iddi, y troesai i ymbil ag ef am dani, ac na odd-efasai i Grist ymbil â hi mwyach. Ond a hi etto yn dadleu ynerbyn ei rodd ef, y mae efe yn gofod allan y gwerthfawrogrwydd o honi, adn. 13, 14. yr hyn a fagodd ynddi ryw chwen-nychiad naturiol am fod yn gyfrannog o honi. Ond ein Harglwydd wedi arfaethu cymmeryd gafael yn ei chalon, ac yn gwybod na fyddi'r cynhygiad rhagoraf o ras yn y byd hwn, weithio ewyllysgarwch ymbellach ynghalonnau pechad-uriaid, nâ'r hyn fydd gnawdol ac anianol, oddi eithr iddo ef yn effeithiol eu hargyhoeddi o'u pechod a'u trueni, a datguddio ei hun mewn ffordd gadwedigol iddynt: Am hynny efe a gymmerodd y drefn ganlynol i ymddwyn tu ag atti.

iaf, Y mae efe yn ei hargyhoeddi o'i phechod a'i thruenufrwydd; ac yn gwneuthur iddi ddeall, ei fod ef yn gwybod am yr holl aflendid a'r drygioni yr oedd yn euog o hono, trwy hyf-pyfu pa gynnifer o wyr a fuasai iddi, a'r anghyfeithlondeb o'i chyfeillach bresennol, adn. 18. Ar yr hyn y mae hi yn dechrau cynnwys rhyw feddyliau uchel am dano megis prophwyd, ac yn ymofyn am bellach cyfarwyddyd ganddo, ymherthynas i'r iawn ffordd o addoli Duw, gan fod dadleuon y pryd hynny ynghylch pethau crefyddol, yn enwedig ynghylch y lle o addoliad cyhoeddus, rhwng yr Iuddewon a'r Samariaid. Ac yn ddiau ymadroddion y wraig a ddengys, nad un angall neu anwybodus yd-oedd. Yr oedd yn deall gwrthddadleuon crefyddol yr amferoedd yr oedd yn byw ynddynt, ynghyd â'r fail o honynt; ac yn gwybod fod y Messias i ddyfod: etto nid oedd ei gwybod-aeth

aeth wedi ei sancteiddio. Ond yn awr wedi di-
luno ei chydwybod â theimlad neu amgyffred o'i
phechod, y mae'n taer-chwennych ei chyfar-
wyddo gan ein Harglwydd bendigedig, ymher-
thynas i ymarferiad crefyddol, yr hyn a ganiat-
taodd iddi mewn ffordd gyfeillgar a neillduol.
Ac fel hyn fe'i harweiniodd o'r naill beth i'r
llall ymlaen, nes yn

21, Yr amlygodd efe ei hun iddi, adn. 26.
Ymddiddanion Crist ynghylch y cyfnewidiad ar
grefydd ag oedd i gymmeryd lle, a ddygodd
i feddwl y wraig ddyfodiad y Messias, adn. 25.
A thra mae'n dangos ei pharch a'i hanrhyd-
edd iddo, "Iesu a ddywedodd wrthi hi, My-
" fi yr hwn wyf yn ymddiddan â thi yw hwn-
" nw," adn. 26. Sylwiwn yma, y dichon
Crist fod yn bresennol gyd â dynion ac yn
llefaru wrthynt, a hwyetto heb ei adnabod na'i
ganfod, nes iddo egluro ei hun, megis ag y
gwnaeth i'r wraig hon: "Myfi yr hwn wyf
" yn ymddiddan â thi, yw hwnnw."

Nid cynt y mae Crist fel hyn yn amlygu
ei hunan mewn modd caredig iddi, nag y tor-
rwyd ar yr ymddiddan melus rhyngddynt trwy
ddychweliad y disgyblion yn ol o brynu llun-
iaeth, adn. 8. Nid yw'r cymmundeb melusaf
â Christ ar y ddaear ond o ychydig barhâd;
a'r amlygiadau mwyaf hyfryd o hono addichon
gael eu haflonyddu yn fuan; ac fe ddichon
pechaduriaid tlodion fwynhau'r fath amfer mel-
us yng nghymdeithas Crist, fel y bydd hyd yn
oed cymdeithas disgyblion yn boen ac yn
rhwystr iddynt.

Yn awr y modd y cynhyrfwyd hi â'r dat-
guddiad hwn fydd eglur oddi wrth ddau
beth.

1. Y mae'n anghofio ei neges ar ba un y daethai at y ffynnon : Hi a adawodd ei dwfr-lestr, ac a aeth ymaith. Wedi profi o odidawgrwydd Crist, ac yfed o'r dwfr a roddodd efe iddi, nid yw'n cofio am ddwfr arall mwy : Y mae'n anghofio'r holl bethau ag oedd o'r blaen o werth gandddi.

2. Y mae'n cyhoeddi enw a chlod yr Iesu yn y lle yr oedd yn preswyllo : " Deuwch, gwelwch ddyn, ebe hi, yr hwn a ddywedodd i " mi yr hyn oll a wneuthum ; onid hwn " yw'r Crist ? " Ym mha ymadrodd gallwn weled,

(1.) Wahoddiad ; " Deuwch gwelwch ddyn : " Wedi profi o ddaioni Crist, hi a chwennychai i wyr y ddinas ddyfod i brofi ac i weled gyd â hi.

(2.) Cymmeradwyad ; " Gwelwch ddyn yr " hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum : " Dyn a amlygodd ei hunan ei fod " yn Dduw yn gyftal ag yn ddyn, trwyddardod iddo chwilio fy nghalon, a darllain fy " holl fuchedd. " Efe a ddangosodd iddi ei hastennid, a thrwy hynny a ofododd ei holl feiau eraill ger ei bron, fel yn hyspys iddo ef. Mae'n gynnwysedig yn hyn y teimlad gostyngedig a gafodd o'i phechadurusrwydd, yr hyn a ddarfu Crist ei ddatguddio, a'i hargyhoeddi o hono ; a thrwy fod ei air yn ei chwilio, hi ddeallodd mai chwiliwr y calonau ydoedd ; ac felly mae'n ei gymmeradwyo neu ofod allan fel " dyn yr hwn " a ddywedodd iddi yr hyn oll wnaethai. "

(3.) Penderfyniad, mewn ffordd o gwestiwn neu ymresymiad ; " Onid hwn yw'r Crist ? " nid bod ganddi amheuaeth am dano yn ei myn-

wes ei hun; ond sicrhad iddynt hwy o ardder-
chowgrwydd ei berson yn eu dyfodiad atto. Efe
a fynegafai iddi hi yr hyn ydoedd, ac yn y
drych hynny hi a ganfu ei brynti ei hun; ac
a amlygodd pwy ydoedd ynteu, ac yn y drych
hynny hi a ganfu ei ogoniant: a thrwy bob un
o'r moddion hyn efe a ddatguddiodd ei hun ei
fod yn wir Fessias, y Duw-ddyn, yr Emmanuel
addawedig gan y prophwydi, "Duw gyd â
ni." A'i chalon yn llawn o Grist, ac yn llif-
eirio o ddwfr bywiol yr Ysryd a roddasai efe
iddi, efe a dorrodd allan ac a redodd trofodd mewn
clod a chanmoliaeth o hono wrth eraill: "Deu-
" wch, gwelwch ddyn yr hwn a ddywedodd i
"mi yr hyn oll a wnaethum; onid hwn yw'r
"Crist?"——Mi gynhygiaf roddi eglurhad
o'r testyn hwn ymhellach, tan ben o athraw-
iaeth: gan adael heibio amryw bethau eraill,
Yr hyn yr wyf yn bennaf am sefyll ar-
no yw,

*Syl.—Bod y datguddiedigaethau hynny o Grist,
a sy'n dweyn pechadur i euog-farnu, ac i ym-
ofstrwg ei hunan i'r radd isaf; yn ei arwain yr
un amser i dderchafu Crist, ac i ofod allan ei
ogoniant i'r radd uchaf.*

Datguddiedigaethau hunan-ymostyngol, ac
enuid-ddarostyngol o GRIST, a ddiweddant
mewn canmoliaeth a chymmeradwyad o hono.
Y mae'n beth i sylwi arno yn y wraig hon,
na's meddiannwyd hi â gwir ymddarostyngiad
am ei phechod, nes i Grist amlygu ei hun yn
gyfan-gwbl iddi, gan ddywedyd, "Myfi yr hwn
"wyf yn ymddiddan â thi yw hwnnw." Y
mae'n wir iddi ymddangos fel wed i ei chondem-
nio,

nio, a'n heuog-farnu ynddi ei hun, pan ddat-
 guddiodd Crist iddi ei drygioni a'i ffeidd-dra,
 gan ddywedyd " Arglwydd, Mi a welaf mai
 " prophwyd wyt ti," adn. 19. " Ie gwir bro-
 " phwyd yn ddiâu, ag a fedr ddywedyd i mi, pa
 " sawl gweithred o aflendid y bum yn euog o
 " honi." Yr oedd ei chydwybod yn neidio yn
 ei hwyneb, ac yn cyd-dystio â'r gwirionedd a
 ddywedasai efe wrthi. Ond er hyn i gyd yr
 oedd ei hargyhoeddiad cyntaf yn ymddangos
 yn rhannedig ac yn amherffaith; ac, fel y
 meddylia rhai, ei bod yn ewyllysio gadael hei-
 bio yr ymddiddan ynghylch ei drwg fuchedd,
 hi a gyfododd gwestiwn ymherthynas i'r ang-
 hydfod crefyddol ag oedd rhwng yr Iuddew-
 on a'r Samariaid; oddi wrth yr hyn yr wyf yn
 meddwl y gallwn benderfynu, nad oedd ei
 hargyhoeddiadau o'r blaen ond deddfol, ac yn ei
 gyrru yn hytrach at ei dyledswyddau nag at
 Crist: Canys y mae hi yn cwmpo yn union-
 gyrch i ymholiad ag ef, ynghylch y moddion
 o addoli Duw; megis pe byddai yn awr, wedi
 ei hargyhoeddi o'i phechod yn ei erbyn, ac yn
 pendertynu mai'r unig ffordd i ynnill ei ffafr ei
 ydoedd, trwy ymdrechui ryngu ei fodd â dy-
 ledswyddau o addoliad, yr hwn yr oedd wedi
 trofeddu cymmaint i'w erbyn, â'i gweithredoedd
 aflan.—Ac yn wir y noddfa gyntaf ag y
 mae cydwybod euog am ddiangc att i yw
 gyfraith, y gwr cyntaf. Ond yn awr pan un-
 waith y mae Crist yndatguddio ac yn amlygu ei
 hunan i'r wraig hon y mae'n ymostwng yn gar-
 uaidd tan deimlad o'i thruenufrwydd ei hun; ac
 yn y goleuni ymha un y datguddiodd Crist ei
 hun iddi, hi a ganfu ei holl ffeidd-dra; Eto
 " a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum."

Y mae

Y mae yn awr wedi ei darostwng, a'i thynnu
lawr i'r eithaf. Nid yw ei theimlad o'i phech-
od yn rhannol, ond yn gyflawn : ac nid yw
chwaith yn ddeddfol, ond yn efangylaidd ; can-
ys yn y drych o ddatguddiad dwyfol, y drych
ym mha un yr amlygodd Crist ei ogoniant a'i ar-
derchowgrwydd iddi, hi a ganfu ei holl aflunieidd-
ra. — A phan y mae fel hyn wedi ei daros-
twng trwy ddatguddiad o Grist, pa fodd y mae'n
i dderchafu i'r gradd uchaf ? Y mae'n ei ganmol
wrth ei chyd-ddinasyddion, ac yn dodi'r anrhyd-
edd mwyaf arno fel Duw yn y cnawd, ag oedd
a'i olwg holl-weledig yn canfod, ac yn datgan
iddi yr hyn oll a wnaethai ; ac hefyd fel yr oedd
yn wir Fessias, enneiniog Duw ; “ onid hwn yw
’r Crist ? ”

Y gwirionedd o'r athrawiaeth hon a ellid ei
geluro trwy amryw ysgrythyrau, fef, *Bod gras-*
ddatguddiedigaethau yn tueddu dynion i ddarof-
wng eu hunain, ac i dderchafu Crist yn eu hym-
neriad ymhlith eu cyd-graeduraid, megis yr oedd
yd â Job, pen. xl. adn. 4, 5. Wedi i Dduw
amlygu iddo ei ogonion, efe a lefodd allan,
“ Wele gwael ydwyf, pa beth a atebaf i ti ?
mi a ofodaf fy llaw ar fyngenu ; ” megis pe-
uasai yn anheilwng i lefaru yngŵydd y cyfryw
an : Am hynny y mae'n chwanegu, “ Dy-
wedais unwaith, ond ni chwanegaf. ” “ A
hen. xlii. 5, 6. “ Myfi a glywais â'm clustiau
fôn am danat, ond yn awr fy llygaid a'th
welodd : Am hynny y mae'n ffaidd gennyf
fi fy hun ; ac yr ydwyf yn edifarhau mewn
llwch a lludw. ” Gwelwch fel y mae'r dat-
guddiad o Grist yn peri i'r prophwyd Eſay ym-
darostwng ei hun i'r radd isaf, a derchafu Crist
i'r radd uchaf, pen. vi. 1, 5. “ Gwelais yr Ar-
“ glwydd

“ glwydd yn eistedd ar eisteddfa uchel a der
 “ chafedig, a'i odrau yn llenwi y derol :” Yna
 y dywedodd, “ Gwae fi, canys darfu am danaf
 “ o herwydd gwr halogedig ei wesusau ydwy
 “ fi, ac ym mysg pobl halogedig o wesusau y
 “ ydwyf yn trigo; canys fy llygaid a welfant y
 “ brenhin, Arglwydd y lluoedd.” Gan fyned
 heibio i amryw eraill o ysgrythyrau ag fy'n
 dwyn tyftiolaeth i hyn, fy meddwl yw ei fod yn
 gyttûn â phrosiad yr holl saint i benderfynnu
 Bod pob amlygiad neu ddatguddiad o Grist yn
 dwyn gyd ag e'r effeithiau canlynol, sef peri
 gredinwyr ymostwng eu hunain i'r radd isaf, a der
 chafu Crist i'r radd uwchaf. Y mae'r pwnge yma
 yn dra chynhwysfawr, ond fy amcan yw ei
 fyrhau, a dilyn yr amgylchiad neu'r effaith o'r
 datguddiad ag y mae Crist yn ei wneuthur
 hono ei hun i'r wraig o Samaria, yn y drefn
 ganlynol.

I. Mi ddangosaf beth ydym i'w ddeall wrth
 fod Crist yn amlygu, neu'n datguddio ei hun
 i'r enaid.

II. Beth yw effeithiau yr amlygiadau neu'r
 datguddiad hynny ag y mae Crist yn ei
 wneuthur o hono ei hun; neu pa bryd y
 gall dyn ddywedyd, I Grist fynegi iddo
 yr hyn oll a wnaeth.

III. Beth yw'r canmoliaeth neu'r derchafiaeth
 hynny o Grist, ag y mae'r cyfryw ddatguddi
 guddiedigaethau yn achos o honynt; ag
 felly sylwi ar neillduol gynhwysiad yr ymad
 rodd hwn, “ Deuwch, gwelwch ddyn,” &c.

IV. Mi ddangosaf resymmau'r athrawiaeth
 sef o ba le y mae, bod dwysol ddatguddi
 edigaethau yn dwyn gyd â hwy y fath
 effeithiau ag fy'n darostwng yr enaid, a

yn dërchafu Crist: Ac yna,

V. Gwneuthur cymhwysiad o'r cyfan.

I. Mi lefaraf ychydig am waith Crist yn datguddio, neu'n amlygu eu hunan i bechaduriaid. Ac yma mi ewyllysiwn sylwi'n neillduol ar amgylchiadau'r datguddiad a wnaeth efe o hono ei hunan i'r wraig hon; yr hyn a weithiodd y fath effaith arni, a'r hyn, yn fwyaf gyffredinol, a welir yn cyttuno â'r holl amgylchiadau grasol y mae'r Arglwydd yn ei wneuthur o hono ei hun i'w bobl, un a'i ar eu dychweliad cyntaf atto, neu'r amrywiol ymweliadau o'r ol hynny. Ac yma ni allwn sylwi, 1. ar rai pethau perthynol i'r moddion o'r datguddiad a wnaeth Crist o hono ei hunan i'r wraig hon. 2. Rhai pethau perthynol i'r dull, neu drefn o hono.

1. Y pethau perthynol i'r moddion o'r amgylchiad hwn, ag a welir yn yr adnodau o flaen testyn.

1. Un o'r moddion rhagflaenol i eraill ydychyd, ei waith yn cymmeryd achlysur i ddyfod i'r man lle'r oedd hi i ddyfod, yr hyn nodir mewn ffordd neillduol, adn. 4dd o'r canod hon; lle y dywedir, Fod "yn rhaid iddo fyned trwy Samaria:" Beth bynnag ydychyd yr achosion eraill o'i fynediad y ffordd hono, Dyma un achos neillduol o hynny; yr hyn ydychyd yn rhaid iddo gyfarfod â'r wraig hon, ac i Samariaid eraill, y rhai a ddychwelodd ac a neilllodd efe y pryd hynny i'r ffydd. Pe byddai un enaid ag fydd â neges gan Grist atto, all y byd ei gadw rhag dyfod i'r man y mae'r wraig hon yn ynddo. Fe osodwyd angenrheidiol arno i fyned trwy'r lle hwnnw; rhaid i'r wraig hon gael eu

eu dwyn i'r ardal ag fydd ag eneidiau ynddi. Grist ymgyfarfod â hwynt, a'i ddatguddio ei hunan iddynt. Y rhai y mae Crist yn ei amlygu ei hun iddynt, a welant ddaioni ei ragluniaeth tu ag attynt, yn trefnu eu coelbren yn y fath fodd, ag y maent hwy un a'i yn cael eu dwyn i'r lle y mae Crist a'i ordinhadau ynddo neu fe ddygir Crist a'i ordinhadau attynt hwy i'r man y maent yn preswyllo.

2. Yr ail foddion o'r datguddiad hwn ydoedd ein Harglwydd yn trefnu ei neges dymhorol i fod yn achlysur i'w daioni a'i lles ysprydol. 7. "Daeth gwraig o Samaria i dynnu dwfr. Geill fod rhagluniaeth yn amcanu llefhâd ysprydol, i'r rhai mwyaf anheilwng ac annitgwyl iadwy o hono. Ychydig yr oedd y fenyw bechadurus hon yn ei feddwl yn bresennol am ddir arall ond tynnu dwfr : er hynny fe drefnod daionus ragluniaeth iddi gyfarfod ag Iachawdwr pechaduriaid. Rhai a ddaethant i ordinhadau, fel y wraig hon at ffynnon Jacob, heb unrhyb diben arall ganddynt, ond eu neges daearol yn echnawdol ; i.e., ysgatfydd i dynnu dwfr damnedigaeth iddynt eu hunain ; i ynnill tybiau daeol cymmydogion ; neu yn unig o ddefod ac arfer heb ystyried fawr o'u lles tragywyddol, â'r hwy y darfu i'r Arglwydd yn dosturiol eu rhagflaenu a'i gyfrannu iddynt.

3. Y trydydd moddion o'r datguddiad hwn ydoedd, trwy i Grist gwympto mewn ymddiddan â hi ; ac ar yr achos o'i ofyniad am ychydig ddwfr, a'i gwrthodiad hitheu o hono, y mae dangos ei dosturi tu ag atti, fel pechadur ddeimlad ac anwybodus ; heb ddim adnabyddiaeth o'i gwir eisiau a'i diffyg ysprydol, ymherthyn i well dwfr ag oedd ganddo ef i'w roddi iddi : A

yn neillduol y mae efe yn peri iddi gydnabod, fod ffynnon y dyfroedd bywiol yn ei law ef, i gyfrannu i'r fawl a fynnai: Ac fel y mae'n cynnyg ei ras i ni cyn y gofynnem, felly nid yw yn ei wrthod i'r fawl a'i gofynnant ar ei gynhygiad ef ai addewid o hono: "Ped adwaenit ti ddawn Duw,—tydi a ofynnafit iddo ef, ac "efe a roddasai i ti ddwfr bywiol." Ac heblaw hynny y mae efe yn canmol ei roddion wrthi, adn. 14. fef ei ddoniau, ei rasusau, a'i Yspryd, megis ffynnon yn rhagori ar bob ffynhonnau; i.e. "ffynnon o ddwfr yn tarddu i fyw—"yd tragywyddol;" a'r cyfan i'w cyfrannu mewn ffordd o rodd neu anrhegiad. A thyma'r modd y mae'n ymddwyn etto tu ag at bechaduriaid, yn ei rad gyfraniad o'r efengyl.

4. Y pedwerydd moddion o'r datguddiad hwn yw ei waith o argyhoeddiad ar ei chydwybod, trwy ddatguddio iddi ei throsedd, a gosod ei phechod mewn trefn ger ei bron, adn. 18. a thrwy hynny datguddio iddi ei swydd offeiriadol, a'i meddiannu â pharch iddo megis prophwyd, adn. 19. Nid yw'r cynhygion goreu o ras yngolwg pechaduriaid o ddim gwerth, nes eu hargyhoeddi o'u pechod a'u truenusrwydd. Yn wir nid yw pob math o olwg ar bechod yn argyhoeddi'r pechadur; ond rhaid ei ofod adreugan Grist ar y gydwybod, a datguddio pechod fel wedi ei nodi gan ei olygon craff a holl-welldig; canys fe wyddai'r wraig yn dda ddigon fel yr oedd dull ei buchedd, ac etto ni themlodd ei heuogrwydd, nes i Grist agor a datguddio iddi ei mynwes, a pheri iddi ddeall fod ei holl bechodau "yn noeth ac yn agored i'w "lygaid ef," yr hwn, yn awr, yr oedd a fynnai

ag ef: Ac er na's gwyddai mai Crist ydoedd, etto mae'n dechrau cynnwys meddyliau uchel am dano fel prophwyd ag oeddâ meddwl Duw ganddo, a thrwy'r hwn y datguddiodd efe iddi ei thrueni. Ond nid yw, megis etto yn ymddangos, ei bod yn canfod dim ynddo yn rhagorach na phrophwydi eraill; mor raddol, ac o fesur ychydig ac ychydig, yr eglurodd efe ei hun iddi. Yn unig y mae'n amlwg oddi yma, yn ol ffordd a threfn Duw yn effeithiol weithredu ar galonau pechaduriaid, megis y mae datguddiad o bechod ag sy'n myned o flaen datguddiad o Grist, felly pa fwyaf y mae Crist yn ei ddatguddio o ddrwg pechod, ac yn cyffwrdd calon pechadur â theimlad o'hono, y mae'n magu mwy o barch a chariad ynddo i'r Iachawdwr, er mai'n amherfaith ac yn dywyll ar y cantaf.

5. Y pummed moddion o'r dytguddiad hwn ydoedd, ei waith yn agor ac yn amlygu iddi natur gwir ac ysprydol addoliad, adn. 21—24. Yma y mae'n rhoddi'r fath hyfforddiadau iddi ag oedd yn ei thueddu i gredu, ei fod ef yn Brophwyd uwchlaw pob prophwyd, yr hwn a wyddai pa gyfnewidiadau oedd i ddigwydd ar fyrder ymherthynas i addoliad crefyddol; pa fath addoliad yr oedd Duw yn ei geisio; y fath yspryd ydoedd; a pha fath wafanaeth y mae yn ei ofyn. Megis y mae "ffydd yn dyfod trwy" glywed; felly y mae datguddiedigaethau o Grist, eigogoneddus wrthddrych, yn cael eu cyfrannu trwy'r moddion o athrawiaethau ac addylgiadau dwyfol, y cyfryw ag y mae'r Arglwydd Iesu yn ei roddi i'r wraig hon. A hyn sy'n gwneuthur ffordd,

6. I'r chwechfed moddion o'r datguddiad hwn, sef meddiannu ei chalon â choffadwriaeth parchedig

edig o'r Messias, adn. 25. Pa fwyaf yr ymddiddanodd â Christ, mwyaf yr oedd yn ei hoffi ac yn sylwi ar ei ymadroddion. Er iddo wrthwynebu addoliad y Samariaid, a dangos nad oedd ganddynt ddim sicrwydd am eu crefydd: a thystio ar yr un pryd fod sail gan yr addoliad Iuddewig allan o air Duw, er bod y drefn bresennol o hono, sef yr addoliad seremonïol, i gael ei ddiddymmu trwy ei ddyfodiad ef i'r byd; ar ol pa amser yr oedd ffordd mwy rhagorach o addoliad i ganlyn. Pa fwyaf y mae'n ei glywed yn llefaru, meddaf, mwyaf y mae'n hoffi ei ymddiddanion, ac y llenwir hi o barch ac anghydedd i'r Messias, trwy ba un yr cedd yn diigwyl y fath gyfarwyddyd, ag y dywedodd, "Mi a wn fod y Messias yn dyfod, yr hwn a elwir Crist; pan ddelo hwnnw, esfe a fynega i ni bob peth;" heb wybod megis etto ei bod yn llefaru wrtho. Y mae'n gwneuthur cyfrif uchel o hono, fel dyfgawdwr mawr ei eglwys, yr hwn a fyddai iddo gyflawn ddatguddio cyngor Duw, ymherthynas i'w wafanaeth a'r moddion o achydwriaeth. A chwedi i'r wraig trwy'r moddion yma gael ei meddiannu â meddyliau gwerthfawr am Crist, a rhoddi cyffes neillduol o'i dydd ymherthynas iddo; yna esfe a ddatguddiodd ei hun iddi, gan ddywedyd, "Myfi yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw."—

el hyn chwi glywloch am y moddion: Bydd mi,

al, Sylwi ar *ddull* y datguddiad a wnaeth Crist o hono ei hun: "Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw." Dyma amgylch a datguddiad eglur Crist o hono ei hun; "Myfi yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw." Nid oedd esfe arferol o dystio yn y modd

hwn am dano ei hun ; y mae'n rhaid bod rhyw beth neillduol ynddo. Canys pan ddaeth di-gyblion Ioan i ofyn iddo, " Ai tydi yw'r hwn fydd yn dyfod ; ai arall yr ydym yn ei ddisgwyl ? " Nid atebodd efe iddynt, " Myfi yr hwn wyf yn ymddiddan â *chwi*, yw hwnnw : " Na ddo ; ond " Ewch a mynegwch i Ioan, y pethau a glywch ac a welwch, " &c. Matth. xi. 4. " Gadewch iddo ef dynnu'r casgliad oddi wrth fy ngwrythiau a'm gweithredcdd, a phenderfynu, Ai myfi ydyw'r Crist. " Ond yma y mae yn rhoddi tyfiolaeth mor amlwg o hono ei hun, ag yn un rhan o lyfr Duw, a hynny â'i enau ei hun. Ni wyddom i Pedr ro'i tyfiolaeth glir o hono, Matth. xvi. 16. " Ti yw Crist, Mab y Duw byw. " A'r Tad a dystiodd am dano, pen. iii. 7. " Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd. " Ond anfynych y ceir ddarfod i Crist dystio mor eglur am dano ei hun yn yr holl deffament newydd. Ie yr oedd ei ddatguddiad hwn o hono ei hun yn fwy hynod o herwydd darfod iddo wahardd ei ddisgyblion y pryd hynny i ddywedyd yn bendant pwy oedd efe : a phan ddarfu i Pilat a Herod ofyn iddo, " Pwy wyt ti ? " Efe a roddodd un ai ateb tra thywyll iddynt, neu ynte ddim atebiad. Ni bu Crist mor rhydd ar amferoedd eraill i dystio am dano ei hun, megis ag ar yr achos yma, oblegyd pa ham y mae'n rhaid bod rhyw-beth neillduol ynddo. Sicr yw fod yr amlygiad hwn, yn y dull neu'r drefn o hono, yn cynnwys yr hyn fydd gyffredin i holl blant Duw, pan y mae yn egluro ei hunan iddynt ; Sef

1. Trwy air, neu ymadrodd wedi ei lefaru ad-reu i'w chalon, y datguddiodd efe ei hun iddynt.

" Myfi

"Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwn-
 "nw." Trwy lefaru wrthi yr amlygodd efe
 ei hunan. Felly yn, a thrwy ei air, y mae efe
 yn egluro ei hun i'w eiddo. Y gair hynny ag
 fy'n cael ei ddwyn i glustiau eraill, a ddygir
 i'w calon hwynt. Y mae'r hyfryd sain yn my-
 ned trwy enaid y dyn, mewn ffordd anadnabydd-
 us a chuddiedig. Hyn fydd eglur oddi wrth am-
 gylchiad y wraig hon, ymherthynas i'r gair a
 lefarodd er ei hargyhoeddiad, a datguddiad o'i
 phechod; a'r gair a lefarodd er ei chysur, trwy
 amlygu ei hun yn Iachawdwr. Ar yr achos
 gyntaf efe a ddywedod, "Pump o wyr a fu i
 "ti; a'r hwn fydd gennyt yr awrhon, nid yw
 "ŵr i ti," adn. 18.—Fe aeth yr ymadrodd at
 ei chalori: "Dyma air gwir, ebe hi, wedi ei lef-
 "aru gan wir brophwyd; canys yr wyf fi yn
 "byw mewn putteindra." Fel hyn y mae Duw
 wrth ymddwyn at bechaduriaid yn ei air oddi
 allan, yn peri i'w sain tufewnol fyned trwy'r
 galon: y mae'n fibrwd ynghlûst pechadur, fel y
 dywaid rhyngddo ag ef ei hun, "Och y mae
 "hyn yn dra gwir! yr wyf yn euog o'r cyf-
 "ryw bechod; ni's gallaf wrth-ddywedyd yr
 "hyn y mae'r gweinidog yn ei lefaru; gwir yw
 "r cwbl; y mae'n rhaid i mi gwympo a phly-
 "gu i air Duw." Yr un modd ymherthynas i'r
 datguddiad, yr hwn pan wnel efe o hono ei
 hun, hynny fydd trwy air ei ras: fe'i dygir i'r
 glust, ac a'i hargraphir ar y galon megis gan
 frys Duw. "Canys Duw yr hwn a orchym-
 "mynnodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch,
 "yw'r hwn a lewyrchodd yn ein calonau,"
 2 Cor iv. 6. Y gair yw'r drych trwy ba un y
 llewyrcha'r goleuni hwn: "Nyni oll, ag wy-
 "neb agored yn edrych ar ogoniant yr

"ARGLWYDD megis mewn drych," &c.
pen. iii. 18.

2. Datguddiad neillduol ydoedd, "Myfi, yr
"hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw;"
ymddiddan â thi. Felly pan y mae Duw yng
Nghrist yn datguddio ei hun, y mae'n gwneuthur
hynny mewn modd neillduol: "Y mae
"efe yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw,"
"Ioan x. 3. Megis y mae'r gair o argyhoeddiad yn air
neillduol. felly y mae'r gair o ras hefyd; fel pe b'ai Duw heb
lesaru wrth neb ond y person hwnnw yn unig. A lesarodd efe
wrthyt ti ddyn, wrthyt ti ddynes; a hynny yn neillduol trwy ei air,
gan ei ofod adreu ar dy galon?"

2. Datguddiad digyfrwng ydoedd a wnaeth efe yma o hono ei hun. Nid yw hyn yn wir i'w ddisgwyl, yn y dull â pha un yr anrhydeddwyd y wraig hon: Ac er nad yw yn gwneuthur hyn yn awr yn ddigyfrwng, ond yn hytrach trwy gyfryngau: etto pa le bynnag y mae'n gwneuthur amlygiad cadwedigol o hono ei hun, y mae'n cymmeryd y moddion yn ei law; ac yn peri i'r enaid adnabod nad neb ond efe ei hunan oedd yn cael ei drin ganddo. Nid llais dynion neu weinidogion, ond llais Duw y mae'n ei glywed, 1 Thef. ii. 13. Y mae'r gair yn dyfod gyd â'r fath oleuni, bywyd, ac awdurdod, fel y mae'r enaid yn gorfod credu ei fod yn wir air Duw; y mae'r fath adfain nefolaidd ganddo yn ei ddilyn. Ac oddi yma,

4. Datguddiad diamheuol a phersonol ydoedd: "Myfi—yw hwnnw," ebe Crist wrth y wraig hon. Datguddiedigaethau dwysol fy'n cael eu gwneuthur mewnffordd eglur a diamheuol, fel y

mae

Mae Ioan xvi. 9. yn arwyddocâu. Y modd yma mae'n amlygu ei hun i'w bobl, fel nad yw'n gwneud i'r byd, y rhai sy'n aros wedi eu gorchuddio â chymmylau ac â niwl o dywyllwch meddwl ac anwybodaeth, ynghanoleu holl ddyfgeidiaeth ddynol, a'r manteision a fwynhafant.

5. Datguddiad graddol ydoedd, fef bob ychydig ac ychydig, nes iddo beri i'w holl ogoniant fyned heibio o flaen y wraig hon, Ecfod. xxxiii. 19. Felly yr un ffunud, lle y mae efe mewn ffordd gadwedigol yn ei ddatguddio ei hun, y mae'n ei wneuthur yn raddol: "Ei fynediad a ddarperir fel y boreu," Hos. vi. 3. Gweithrediadau diysmwmth fydd yn anfynych yn profi yn weithrediadau safadwy. Fe sylwir am y tir drwg, i'r had a hauwyd ynddo dyfu i fynu yn ebrwydd: Ffordd gyffredinol Duw yn datguddio ei hunan fydd yn raddol. "Llwybr y cyfiawn fydd fel y go-leuni, yr hwn a lewyrcha fwy-fwy hyd ganol dydd," Diar. iv. 18. Yna

6. Datguddiad teimladwy ydoedd, yr hwn a roddodd o hono ei hun i'r wraig hon: Ei hamser oedd "yn amser ferchawgrwydd," Ezec. vi. 8. Yn ol dangos iddi fel yr oedd "yn ymdrabaeddu yn eugwaed," ac yn fuddo ymhlwll ei haflendid; a chweddi llenwi ei charon â meddyliau parchus am y Messias, y Gwaredwr, ni fynnai efe guddio ei hun oddi wrthi. O mor felus a phrofiadol y mae efe yn datguddio ei hun i'w bobl, pan y maent yn meddwl ei fod ym mhell oddi wrthynt! Fel yr oedd y wraig hon yn fôn am y Messias, megis person gogoneddus, yr hwn ni's gwyddai a gai fyth i'r dda mor ddedwydd a'i weled: Wele, ebe Crist, "Myfi,

"Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw
 "hwnnw." "O!" medd yr enaid, "A fydd i
 "mi gael golwg fyth ar Grist? Ni's gwn a
 "fyddaf fyth mor ddedwydd." Yna y mae efe
 yn arferol o wneuthur iddynt wybod nad yw efe
 ymhell oddi wrthynt.

7. Yr oedd yn ddatguddiad rhyfeddol yr hwn
 a wnaeth efe o hono ei hun i'r wraig hon; yr
 oedd llawer o ryfeddodau ynddo. Ac yn wir
 pa bryd bynnag y b'o Crist yn amlygu ei hun
 i ryw enaid, fe wél yr enaid hwnnw rai o'r cyff-
 elyb ryfeddodau ac a welodd y wraig hon.
 "O ryfeddod," gallai ddywedyd! a "ydyw efe yn
 "llefaru wrthyf fi; wrth y fath fenyw dlawd, ffi-
 "aidd, a phechadurus ag wyf fi?" Megis nad
 oedd un gyfeillach na pherthynas rhyngddo ef
 â hi, fel yr oeddynt un yn Iuddew a'r llall yn
 Samariad, (y rhai nid oedd dim cyfeillach rhyng-
 ddynt, adn. 9.) Ie, ond yr oedd yn rhaid iddo
 ef ymdrin â'r wraig hon, er nad oedd yn un â'r
 gair goreu iddi; ie puttain gyffredin ydoedd,
 yn gorwedd mewn putteindra. O ryfeddod!
 Pe ba'ech byth mor gymmaint pechaduriaid,
 etto y mae Crist yn foddlon i ymddiddan â chwi,
 er eich lles tragywyddol. A gan'tatwch chwi
 i Grist lefaru wrthych? Onid peth rhyfedd oedd
 i Grist lefaru wrth y wraig hon megis ag y
 darfu? Mor garedig y mae'n ymddiddan â hi
 i'r diben i ynnill ei chalon â'i gariad, a'i mae-
 ddu a'i diriondeb. Gell'fid meddwl y buasai yn
 ei galw yn gythraul aflan, fel unwaith y galwyd
 ef mewn ffordd dra chableddus. "Onid da yn
 "ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti,
 "a bod gennynt gythraul?" Ioan.viii. 48. Hyn
 ydoedd wir am y wraig hon, ag oedd wedi ei
 meddiannu â chythraul o aflendid. Ond a yd-

yw Crist yn ei chyfenwi felly? Nac yw: Ac
 y mae'n chwanegu at y rhyfeddod o'i ddatgudd-
 ei hun iddi, pan y mae hi yn ymddangos yn
 ddiystyrlllyd o Grift, ac heb ei berchi ganddi.
 "Ai mwy wyt ti (ebe hi) na'n tad Jacob?" adn.
 12. Ie, hi ai gommeddodd o gwppaned o ddwfr oer.
 Er hynny efe a gyd ddygodd ar holl ammharch
 hwn, ac a eglurodd ei hunan iddi, ie i'r wraig
 hon. O ryfeddod! Onid yw llawer o'r fath ry-
 feddodau yn cymmeryd lle, pan ddel yr Arglwydd
 i lefaru ac i amlygu ei hunan i chiwi O gredinwyr,
 O bechaduriaid? Onid oes digon o ryfeddodau
 i'w gweled yn ymddangosiad y Person gogonedd-
 us hwn. Efe allasai aros yn y nefoedd i bob
 tragywyddoldeb, fel yr arosodd yno er tragy-
 wyddoldeb, a bod yn berffaith ddedwydd. Yr
 oedd y Tad yn ddifai cwmp'ni iddo, ac nid oedd
 angenrheidrwydd arno am eich cwmp'ni chiwi, O
 bechaduriaid. Yr oedd ganddo hyfrydwrch an-
 feidrol ynddo ei hun, mwy nag yn ei holl gre-
 aduriaid. Etto er hyn i gyd, bod iddo lefaru
 wrth a datguddio ei hun i chiwi, pa mor rhyf-
 eddol ydyw! Ei ymddangosiadau sydd ryfedd-
 ol, pan nad yw yn ymofyn am ddim gennym ni.
 Y mae'n wir iddo wneud yr arwydd o ofynych-
 ydig ddwfr gan y wraig hon. Ond nid oedd
 hynny ond fel achlysur i ddwyn oddi amgylch
 beth mwy ag oedd yn ei olygu. Yr oedd gan-
 ddo fwyd a diod ddigon, wedi ynnill y wraig
 hon, atto ei hun. Y peth mawr ag oedd efe yn
 ei ymofyn, oedd cael y wraig wedi ysgar rhyng-
 ddi â'i gwyr cyntaf, a'i dyweddio ag efe ei hun,
 ie ei dyweddio yn dragywydd. Ymweliad Crist
 â rhai pechaduriaid a fu'n fynych yn rhyfeddod,
 nid yn unig iddynt eu hunain, ond i eraill
 hefyd. Dywedir i ni yn y disgryblion, adn. 27.

Fod

Fod yn "rhyfedd ganddynt ei fod ef yn yma-
 "ddiddan â gwraig." Er na feiddient ei ger-
 yddu, etto'r oeddynt yn anfoddlon iddo ymddi-
 ddan mor gyfeillgar â hi. Fe fedr Crist ymos-
 twng ac ymddwyn ei hun mor isel at bechad-
 ur tlawd, ag i wneud i gig a gwaed ryfeddu.
 Y mae mwy o garedigrwydd a gofyngeiddrwydd
 ynddo ef ei hun, nag yn ei holl gyfeillion: o
 herwydd eu bod hwy, wedi eu derchafu trwy
 ras, yn dueddol i anghofio eu hunain a diyi-
 tyru eraill, er eu cyfodi hwy o'r llwch, a'u derch-
 afu o'r tommhennau, i Samuel ii. 18.
 Ond yma,

8. Yr ydoedd yn ddatguddiad nerthol ac aw-
 durdodol, yr hwn a wnaeth efe o hono ei hun-
 an i'r wraig hon, fel yr ymddengys oddi wrth
 yr effeithiau gralol o hono. Yn wir y mae ei
 ehalon wedi ei gwahanu oddi wrth bob peth ar-
 arall, a hi a anghosiodd ei dwfr-lestr; ei medd-
 wl oedd yn rhedeg ar uwch gwrthodrychau:
 hi a redodd ymaith i'r ddinas, i wahodd eraill
 i'w weled ef, yr hwn a amlygodd ei hun mor
 rhyfeddol iddi. Ac yn wir y mae pob amlygi-
 iadau dwyfol ac awdurdod yn eu dilyn. Nid yw
 'r efengyl yn dyfod mewn gair yn unig, ond
 mewn gallu ac awdurdod hefyd. Y mae gair
 Crist â grym tyniadol ynddo. Y mae'n tynnu
 â charedigrwydd, pan yw gras a chariad yn dy-
 wallitedig ar ei weturau, Salm xlv. 2. Y gair
 hwnnw trwy ba un y mae'n ymweled â'r en-
 aid, sydd â grym ynnillgar ynddo, yr hwn sy
 'n diddyfnu'r galon oddi wrth bob peth, ac yn
 gwneuthur Crist oll yn oll. Y mae grym sanc-
 teiddiol a gwedd-newidiol yn ei ymddangosiad ef.
 "Nyni oll, ag wyneb agored, yn eurych ar
 "ogoniant yr Arglwydd, a newidir i'r unrhyw
 "ddelw,"

"ddelw," &c. 2 Cor. iii. 18. Ac yn enwedig y mae'n ein harwain, ac i dderchafu Crist yn ein holl ymarferiadau. Yr hyn fydd yn fy nwyn at

II. Yr ail pen cyffredinol a grybwyllwyd fel, Beth yw effeithiau hunan-ymostyngol, ac enaid-ddarostyngol y datguddiedigaethau o Grift? Neu pa bryd y dichon un fod yn y fath amgylchiad ag y gall dystio, ddarfod i Grift "ddywedyd iddo yr hyn oll a wnaeth." Y mae'n wir fod hyn mewn rhan yn cael ei lefaru gan y wraig er anrhydedd i Grift, fel Duw hollwybodol; yn gyftal ag i ofod ei hun allan fel bechadur truenus, wedi ei dwyn tan deimlad o'i phechod trwy'r amlygiadau a gafodd o Grift, fel ceryddwr tyner, ac fel ceidwad trugarog. I roddi goleuni ar y pen yma, ni fydd i mi ond ei gyffwrdd yn bresennol, sef, 'Pa fodd y dywedir i ni yr hyn oll a wnaethom,' pan yr ymddengys na ddywedir i ni ond rhai pethau a wnaethom. Pa fodd y gallai'r wraig hon dystio, iddo ddywedyd iddi yr hyn oll a wnaethai, pan etto ni ddatguddiasid iddi ond ei hanonestrwydd i phutteindra? Neu pa bryd y mae'r datguddiad a wna Crist o hono ei hun mor effeithiol a hunan-ddarostyngol, fel pan nad oes ond rhan, etto i fod yr hyn oll a wnaethom yn cael ei ddywedyd i ni?

Yr wyf yn ateb; i. Y mae'n cael ei ddywedyd mewn ffordd o ganlyniad: "Efe a ddywedodd i mi yr hyn oll a wnaethum;" hynny ddyw, trwy eglur ganlyniad. Megis y gallwn deall natur y gweiddyn, pan fo'r ffrwyth yn ymddangos, ac adnabod y ffynnon wrth ei ffynfeyddiau: Felly yr un modd pan ddangoso Grift i bechadur y fath ffrwythau drwg a ddygodd,

odd, gall y cyfryw un gasglu, ddarfod myn-
egi iddo ei fod yn bren drwg; a thrwy gra-
ffu ar y ffrydiau o annuwioldeb yn eu buch-
edd, y mae'n arwain dynion at y ffynnon o
anwiredd yn y galon a'r natur. Pan ddangoso
i un y mwg du-dew fy'n dyfod allan o ffinnai
ei galon. Y mae'n dywedyd iddo, trwy eglur
ganlyniad, fod tân llygredd oddi mewn: ac yna
y mae dyn yn cael ei ddarostwng i hunan-ffi-
ciddiad, pan, trwy ddatguddiad o un pechod,
yngoleuni dwyfol, efe a arweinir, trwy ymref-
ymiad ysprydol, i weled ei hollol ddirywiad,
mewn natur ac ymarferiad; gall ddywedyd yn
ganlynol, o'r hyn lleiaf, "Efe a ddywedodd
"i mi yr hyn olla wnaethum."

2. Y mae'n ei ddywedyd yn gynhwysol ac
yn effeithiol: "Efe a ddywedodd i mi yr hyn
"oll a wneuthum." Megis y mae yr hwn fydd
yn trofeddu mewn un pwngc o'r gyfraith "yn eu-
"og o'r cwbl," Iago ii. 10. trwy weithredu yn
groes i'r awdurdod a'i gorchymmynodd; felly
yr hwn a wir ddarostyngir am un pechod, a
wêl trwy hynny, ei fod wedi torri holl orch-
ymmynion Duw, ac a ellir dywedyd mewn yf-
tyr, ei fod wedi canfod yr hyn oll a wnaeth.
Yn ei waith yn trofeddu un gorchymmyn, gall
wybod ei fod yn drofeddwr o holl orchymyn-
ion Duw, ac yn drofeddwr gwaftadol o honynt
ar feddwl, gair, a gweithred. Gan fod "holl
"feddylfryd calon dyn yn unig yn ddrygion-
"us bob amfer, Gen. vi. 5. Felly allan o'r ga-
"lon y mae meddyliau drwg yn dyfod, lladd-
"iadau, tor-priodafau, godinebu, lladradau, cam-
"dystiolaethu, cabledau," a phob rhyw ffeidd-
dra arall. Y mae holl bechodau dynion, me-
gis modrwyau mewn cadwyn, ynghwlmw a'ug-
lydd

lydd ; fel pan fo un fodrwy neu linge yn y golwg, gellir dywedyd fod y gadwynnau oll yn y golwg. Bwriwch fod cadwyn neu ddid yr hon y mae darn o honi uwchlaw'r ddæar, a'r rhan arall yn cyrhaeddyd i geu-dwll yn y ddæar ; pan fo'r modrwyau neu'r lingciau uwchaf yn gyffylltiedig â'r lleill, yn y golwg, gellir dywedyd fod yn gweled neu'n canfod y cyfan, o herwydd fod y lleill ynglŷn â'r hyn oedd yn y golwg.

3. Y mae'n ei ddywedyd yn alluog ac yn awdurdodol. " Efe a ddywedodd i mi yr hyn " oll a wneuthum : " ' oblegyd trwy'r un weith- ' red honno o ddatguddiad o'm truenusrwydd fy ' hun, ac o'i ogoniant yntef, efe a roes brawf o'i ' alluogrwydd i hynny. Yr hwn a ddywedodd ' i mi am yr un pechod yma, a fedrai ddywed- ' yd am y cyfan. Efe yr hwn fydd wedi syl- ' wi ar hyn, a sylwiodd ar yr hyn oll a wn- ' euthum : O herwydd nid oes neb ond chwil- ' iwr y calonau, ag fy'n canfod fy holl fym- ' mudiadau, a fedrai ddywedyd hyn oll i mi.' Yr hwn a ddichon achub i'r eithaf, a ddichon weled i'r eithaf hefyd.

4. Y mae'n ddywedriad cynnyrchiadol. " Efe " a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum : " ' Canys y datguddiad o'r pechod hwn, a ddygodd ' ger fy mron fy holl bechodau.' Pe gosodid drych o'ch blaen i weled y brychyni fydd ar eich wyneb ; pan ganfyddoch un brycheuyn yr ydych yn canfod y cyfan. Felly pan y gosodo Crist ddrych ei air o'ch blaen, i ddangos i chi y cyfryw frycheuyn o bechod ; yn yr un drych chi ganfyddwch eich holl frychyni, sef, holl bechadurusrwydd eich calon a'ch buchedd. Canys gallwn ystyried y cynnyrchioliad hwn yn gyff.

gyffelyb i'r un a wneir mewn map, neu ddarluniad o'r byd. Pe dangosai un i chwi yn hwnnw y cyfryw ddinas odidog, y mae'n dangos i chwi'r globyn neu'r bellenn ddaearol i gyd ar yr un amfer : Felly yma, pan, yngoleuni'r Yspryd y mae Crist yn datguddio i chwi un pechod yn wirioneddol ; ar yr un olwg chwi welwch fy cyfan o lygredd, o ddidduwiaeth, gelyniaeth, angrhediniaeth, balchder, hunan, ac aneiriflâau eraill o fewn eich calon.

Fel hyn mewn dydd o amlygiad grafol, pan fo Crist, Haul cyfiawnder, yn datguddio ei hun i'r enaid, y mae gan y pechadur y fath olwg ddu arno ei hun, ag sy'n peri iddo gyfaddef mewn effaith, i'r Arglwydd ddywedyd neu ddangos iddo ei holl ddrygioni ag y mae erioed yn euog o hono. ' Efe a ddywedodd i mi beth a 'fum, a pheth a wnaethum : Fy mod wedi pechu yn Adda ac yn droseddwr o'r grôth ; mi wneuthur yr hyn oedd ddrwg hyd ag y gallwn ; a dangos arwyddion dirifedi o syniadau cnawdol, yr hyn fydd elyniaeth yn erbyn Duw ; o galon angrhediniol, yr hon fydd elynol yn erbyn Crist ; ac o wrthwynebrwydd i gynnyrfiadau grafol, yr hyn fydd elyniaeth yn erbyn yr Yspryd Glân.' Pan lewyrcho haul trwy ffenestr fechan i fewn tŷ tywyll, y mae'n datguddio aneirif frychau a gwedd lychlyd y rhan hynny o'r tŷ ag y mae'r goleuni yn llewyrchu iddo, trwy'r hyn y gwybyddwn ac y deallwn, fod yr holl dŷ yn llawn o lwch a brychau : Felly yma hefyd, pan mae Crist, Haul cyfiawnder, yn ymddangos, ac yn llewyrchu ar garchardŷ tywyll calon y pechadur ac yn datguddio'r brychau a'r ambhuredd sydd ynno ; yna fe ddengys fod yr holl dŷ, yr holl galon

glor a'r natur yn llawn llwch a mŵg uffernol ;
 r hyn sy'n gwneud i'r enaid lefain allan gyd â
 ob, " Wele, gwael ydwyf ; y mae'n ffaidd
 gennyf fi fy hun," pen. xl. 4.—xlii. 6. Am
 ynnny pa fwyaf gwerthfawr y mae Crist yn
 mddangos yngolwg un, mwyaf ffaidd ydyw
 e yn ei olwg ei hun, ac is y mae'n ymos-
 ng. Y mae'n meddwl ei hunan yn bechad-
 r mwyaf gwradwyddus a edrychwyd erioed ar-
 o, pan ddywedo Crist iddo ' yr hyn oll a
 maeth.'——Cymmaint a hyn a geiff ei ad-
 dd ymherthynas i'r effeithiau hunan-ymostyng-
 o ddatguddiad Crist o hono ei hun i'r enaid,
 sy'n gynnwysedig yn y rymadrodd, " yr hwn
 a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum :"
 Ar un cip-olwg efe a ddangosodd i mi
 yr holl bechodau, ag y buin yn euog erioed
 ; honhonynt.'

III. Y trydydd pen cyffredinol a grybwyll-
 yd ydoedd, dangos, Beth yw'r derchafiad neu
 canmoliaeth hynny o Grift, ag sy'n cyd-fyned
 ydd datguddiad o hono ; a'r hyn fydd gynnwyf-
 eth yn ymadrodd y wraig hon, " Deuwch,
 no'r welwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr
 l, y hyn oll a wneuthum ; onid hwn yw'r Crist ?"
 ch a gan rwynio fy hun wrth y defnydd, a'r
 eun yn o'r cymmeradwyad yn y testyn ; yf-
 wn, uch,

wch ef, Ddefnydd neu sylwedd y cymmerad-
 rifest ; neu ymha ystyriaethau y mae'n canmol
 lew a wrth ei chymmydogion : a hynny ydoedd
 dur neillduol mewn dwy ystyriaeth, y rhai yd-
 yd yn dra chynhwysfawr. 1. Y mae'n ei
 holl cymmeradwyo neu ei ofod allan yn ei natur.
 alon ei fwyddau.

1. Yn ei natur fel dyn-Dduw, neu Dduw-dyn, " addywedodd iddi yr hyn oll a wnae-
 " thui." Dyna ei natur ddynol yn cael ei
 gosod allan; ond, O! hi ganfu ei dduwdod trwy
 r llen o'i ddynoliaeth: " Efe a ddywedodd i
 " mi yr hyn oll a wneuthum," ac a roddodd
 ' brawf anffaeledig i mi o'i fod yn Dduw gor-
 ' uchaf.' Nid ydoedd hi yn Arian nac yn So-
 finian; ac ni bydd neb arall felly a gaffo'r
 fath ddatguddiad ag a gafodd hi o Grist. Y
 rhai y mae Crist yn amlygu ei hun iddynt,
 megis y gwelfant, felly y canmolant ef
 wrth eraill, fel Duw yn ein natur ni.
 " Duw a ymddangosodd yn y cnawd."

Pwy erioed a amheuodd, nad chwiliwr y
 calonnau, yr hwn fydd yn gwybod pob peth
 yw'r Duw goruchaf, a all ofod cyfreithiau
 rwy mo calonnau a chydwybodau dynion, ac yna
 datguddio neu amlygu eu calonnau iddynt,
 dyvedyd wrthynt yr holl bethau hynny ymhu-
 rai yr anufuddhaſant, ac y torraſant y gyfraith
 honno, yn eu meddyliau a'u bucheddau? Eitha
 Crist a ofodir allan yma yn gyfrîw un:—
 " yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wnae-
 " euthum." Nis gellir gwadu hyn yn fwy na
 y gellir anmau, a'i'r Duw mawr a goruchaf
 ofododd allan y gyfraith ar fynydd Sinai? Nis
 amheuodd neb mo hynny, meddwch chwi: y
 ganlynol fe ddywedir i ni yn yr ysgrythy-
 mai'r Iesu yma ydoedd hwnnw ag a'i traddo-
 odd hi. Salm lxviii. 17, 18. " Yr Arglwydd
 " Dduw fydd yn eu plith, megis yn Sinai y
 " y cyffegr; Dyrchefaist i'r uchelder, caethglu-
 " aist gaethiwed; derbyniaist roddion i ddy-
 " ion, ie i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswyl-
 " yr Arglwydd Dduw yn eu plith." Ac a

bwy y mae hyn oll yn cael ei lefaru, yr apof-
 tol a ddywaid, Eph. vi. 8. ac fe wyr pob
 credadyn, “ ddywedyd o hono iddo yr hyn oll
 “ a wnaeth.” Efe a fynegodd i mi fy holl
 bechodau a'm trofeddiadau o'i gyfraith yr hon
 a roddodd efe ar fynydd Sinai. Trwy olwg
 sanctaidd ar rai o'm pechodau, efe agorodd fy
 llygaid i welu mwy-fwy o honynt; i'e i wel-
 ed fy holl bechodau, ac nad oeddwn i ond
 clamp neu grug o bechod, gelyniaeth, ac af-
 lendid. Ac fel hyn y canfum y datguddiwr
 o hono yn wir ac yn oruchaf Dduw; i'e tra-
 gywyddol Fab Duw, wedi ei wisgo â natur
 ddynol: “ Dyn a ddywedodd i mi yr hyn
 “ oll a wneuthum.”— “ Dyn a ddywedodd i mi
 yr hyn ni allai ond Duw ei ddywedyd.—
 “ Dyn a brofodd ei hunan ei fod yn Dduw,
 “ trwy awdurdod ei ymadrodd ar fy nghalon
 “ a'm cydwybod; ymadrodd yn tarddu o-
 ddi wrth ei olwg holl-weledig, a chwe-
 di ei hebrwng i fy nghalon gan ei holl-alluog
 fraich.”

2. Efe a ganmolir, neu a ofodir allan yma
 yn ei fwyddau. “ Onid hwn yw'r Crist?” hyn-
 ny yw “ Onid hwn yw'r gwir Fessias a add-
 awyd, ac a brophwydwyd am dano yn yr hên
 Testament.” Cyffelyb i'r ymadrodd hwn yw
 yr un hynny yn Ioan i. 45. “ Cawson yr
 “ hwn yr ysgrifennodd Moses yn y gyfraith,
 “ a'r prophwydi am dano:” Felly hefyd y ces-
 ais inneu ef, gall'fai ddywedyd; efe a fu gyd â
 mi, a minneu a fum gyd ag ef. Efe a lefar-
 odd wrthyf fi, a minneu a lefarais wrtho ynteu.
 Efe a ddywedodd nid yn unig yr hyn yd-
 wyf, a pheth a fum, a pheth a wneuthum,
 ond hefyd beth ydyw efe; ac mi adnabum ei

'fod ef yn Dduw yn gyftal ag yn ddyn. A
 phwy gan hynny a ddichon efe fod, ond yr
 addawedig Immanuel, Duw gyd â ni.'—
 "Onid hwn yw'r Crist;" hynny yw, Ennein-
 iog Duw, i'r fwyddau achubol o brophwyd,
 offeiriad, a brenhin; hyn y mae'r gair Crist
 yn ei neillduol arwyddocâu, ac fydd ganddo
 berthynas enwedigol iddo. Y mae efe wedi ei
 enneinio fel prophwyd i ddatguddio meddwl
 Duw; wedi ei enneinio fel offeiriad i wneuthur
 cymmod â Duw; a chweddi ei eneinio fel
 brenhin i ddarostwng pechaduriaid i Dduw, a'u
 gwneuthur o fod yn elynion yn gyfeillion i
 Dduw. "Nid wrth felur y mae Duw yn rho-
 "ddi iddo ef yr Yspryd," Ioan iii. 34. I'w
 gymhawysu i fod yn brophwyd, y mae ganddo
 yspryd doethineb a deall uwchlaw mesur; i'w
 wneuthur yn offeiriad cymmwys, y mae gan-
 ddo yspryd o gyd-ymdeimlad a thosturi uwch-
 law mesur; ac i'w addasu i fod yn frenhin, y
 mae ganddo yspryd o awdurdod a llywodraeth
 uwch-law mesur.—"Onid hwn yw'r Crist?"
 hynny yw, yr un feliedig ac anfonedig oddi
 wrth Dduw, wedi ei wisgo ac awdurdod oddi
 wrth Dduw i geisio ac i gadw pechaduriaid coll-
 edig. "Hwn a feliodd Duw Dad," (Ioan vi.
 27.) hynny yw, a awdurdododd efe i'r gwaith
 hwn, fel y mae efe ei hun yn datgan, Eſay
 lxi. 1. wedi ei gydmharu â Luc vi. 18.—
 "Onid hwn yw'r Crist?" fef yr hwn a en-
 neiniwyd fel y byddai iddo enneinio eraill?
 "Am hynny y'th enneiniodd Duw—ag o-
 "ew llawenydd yn fwy na'th gyfeillion," Salm
 xlv. 7. Dywedir fod credinwyr yn derbyn
 yr enneiniad: ond y mae gwahaniaeth mawr
 rhwng enneiniad Crist ac enneiniad credinwyr;
 canys

canys Crist yw'r ffynnon allan o ba un y mae'r holl ffrydiau o ras yn tarddu: yr haul oddi wrth yr hwn y mae llewyrchiadau o ras yn dyfod. Y mae gras mewn credinwyr yn debyg i ddwfr yn y mant; ond y mae gras yng Nghrist fel y dwfr yn y cefnfor. Efe a dderbyniodd Ysryd pob gras i'r diben i'w gyfrannu i eraill. Fe ddarfu i'r Adda cyntaf ddwyn gwagter ar yr holl greadigaeth; ond fe ddaeth yr ail Adda i gyflawni pob peth: ac allan "o'i gyflawnder ef y derbyniasom ni oll, a "gras am ras," Ioan i. 16. Fe dywalltwyd o lew gras a llawenydd yn bwrpasol ar ein Emmanuel, fel y tywalltai efe o hono ar eneidiau pechaduriaid.——Fel hyn y gwelwn ymha ystyr y mae efe yma yn cael ei ofod allan, neu'r defnydd o'i gymmeradwyad: Golygw,.

2l. Ddull ei gymmeradwyad a'i ganmoliaeth; neu'r modd y mae yn ei ofod allan. Gallwn ganfod ym mynwes y testyn, amryw raddau yr ymarferiad yma o dderchafu a gosod allan Crist, yr hyn y mae'r datguddiadau cadwedigol o hono yn tueddu atto. Ac

1. Y mae'n ganmoliaeth neu gymmeradwyad gyhoeddus ac amlwg o Grist: canys hi a aeth ymaith i'r ddinas, gan ddywedyd, O bobl, "Deu- wch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd "i mi yr hyn oll a wneuthum; Onid hwn "yw'r Crist?" A hi o'r blaen yn fenyw an- llad a drygionus, yr ydoedd yn warth ac yn radwydd i'r dinasyddion; ac yn awr ar yr o- rgg o'i phechod, a'r datguddiad o lachawdwr, hi a roddodd dystiolaeth gyhoedd iddynt o'i dedifeirwch a'i throedigaeth, trwy eu gwahodd i yd i ddyfod i'w weled ef a'i harg'oeddasai o'i phechod

phechod a'i drygioni, ac a roesai ddâtguddiad iddi o'i ogoniant a'i ras. Datguddiadau cadwedigol o Grift, a wna i ddynion ei arddel a'i anrhyddedu, mor gyhoedd ag y buont o'r blaen yn ei ddiystyru.

2. Y mae'n ganmoliaeth neu gymmeradwyad profiadol o Grift : y mae'n ei ofod allan oddi ar ei phrosiad a'i theimlad ei hunan : " Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum," &c. " Mi welais ei wedd, a glywais ei lais, ac a deimlais ei awdurdod ; efe a'm hargyhoeddodd ac a'm dychwelodd i ; am hynny, oddiar fy nheimlad a'm profiad fy hun yr wyf yn canmol ei ras ef wrthy chwithau." Ei hymadrodd oedd debyg i'r lle hynny, sef 1 Ioan i. 3. " Yr hyn a welsom ac a glywsom yr ydym yn ei fynegi i chwi, fel y caffoch chwithau hefyd gymdeithas gyd â ni." A chyffelyb i'r un hynny o eiddo Dafydd, Salm lxvii. 16. " Deuwch, gwrandêwch, y rhai oll a ofnwch Dduw ; a mynegaf yr hyn a wnaeth efe i'm henaid." Ie y mae efe yn hollol fwriadu dywedyd yn dda am Grift, nid yn unig wrth gredinwyr, ond wrth eraill hefyd, fel y gellir deall oddi wrth ei eiriau, Salm li. 23. Ar ei waith yn cael ymweliad newydd o'r nefoedd, a'r Arglwydd yn adferyd iddo drachefn orfoledd ei iechydwriaeth, ac â'i hael Ysryd yn ei gynnal ef ; " Yna (medd efe) " y dysgaf dy ffyrdd i rai anwir, " a phechaduriaid a droir attad." Fel hyn yr ydoedd Paul yn gosod allan helaethrwydd gras Duw, oddi wrth ei brofiad ei hun : 1 Tim. i. 13, 14. " Yr hwn oeddwn o'r blaen yn gablwr, ac yn erlidiwr, ac yn drahäus ; eithr mi a gelaïs drugaredd ; A gras ein Harglwydd.

"ni a dra amlhaodd,—yr hwn fydd yng Nghrist
 "Iesu." Y rhai a brofodd o ddauionus air Duw
 eu hunain, a fydd fwyaf taer yn cymhell er-
 aill i ddyfod i brofi o'r un pethau, ac yn eu
 hannog at Grist: ac yn wir, hwynt hwy
 a lefarant oreu am Grist, y rhai y lles-
 arodd Crist wrthynt hwy.—Y rhai fydd
 yn credu, ac am hynny yn llefaru, Salm
 cavi. 10.

3. Y mae'n ganmoliaeth neu gymmeradwy-
 aeth gymmwynafol o Grist: Yr oedd yn awr
 wedi ei llenwi â'r fath gariad a thosturi crist-
 nogol at eraill, ac yn enwedig at y rhai yr
 oedd ganddi berthynas mwyaf iddynt, ac mewn
 cydnabyddiaeth â hwynt, fel y gallai eu tyn-
 nu a'u dwyn at Grist. Hi a'u cymhellodd
 hwynt gan ddywedyd, "Deuwch, gwelwch
 "ddyn yr hwn a ddywedodd i mi, yr hyn oll
 "a wnaethum." Ysgatfydd fod rhai o honynt
 ag oedd hi wedi bod yn foddion i'w tynnu i afien-
 did a drygioni; ac yn awr hi a ewyllyfiai fod
 yn offeryn i'w tynnu a'u troi at Grist: dyma
 gyfnewidiad mawr! Y rhai a gawfant olwg ar
 Grist, ni allant lai na dymuned i eraill ei weled
 ef, a dyfod atto. "O, meddant, na ba'r byd
 "yn dyfod i'w weled, yn dyfod i'w hoffi, ac yn
 "dyfod i'w ryfeddu!" Megis y gorchymmyn-
 nodd Abraham i'w blant a'i wasanaeth-ddynion
 ymosyn am, a gwasanaethu'r Arglwydd: felly
 pe bai ym meddiant yr un a gafodd ddatgudd-
 iad o Grist, efe a barai i filoedd ddyfod i'w we-
 led a'i wasanaethu. Pan amlygodd Crist ei hun,
 a llefaru i mewn i galon y dyn, y mae'n gwn-
 euthur iddo ynteu lefaru yn dda am Grist.—
 Trachefn, y mae golwg ar wyneb-pryd Crist yn
 ffurfio'r enaid â thebygolrwydd iddo mewn car-
 iad;

iad ; ac oddi yma y mae fod pechadur yn ddi-oed, ar y datguddiad o Grist, yn cael ei lenwi â chariad ac â thoſturi rhyfedd ; cariad o gyweithaſgarwch i'r faint, a chariad o doſturi tu ag at eneidiau eraill.

4. Y mae'n gymmeradwyad, neu ganmolïaeth ddeallus ac uniawn-farn, ac fy'n tarddu oddi wrth y datguddiad o Grist. Yma y mae amryw bethau yn pennodi allan y deall a'r doethineb â pharai y llefarodd am Grist wrthynt. Hyn fydd amlwg oddi wrth y drefn a gymmerodd, neu a fynnai iddynt hwy gymmeryd ; nid yn boddloni iddynt oſphwys ar ei hanes hi am dano yn unig, ond ewyllyſio iddynt *broſi* a'i weled eu hunain ; hi wyddai na byddai i'w cariad tu ag atto ddibennu mewn cadwedigaeth ar ei thyſtiolaeth hi am dano ; ac am hynny hi a fynnai iddynt ddyfod at Grist eu hunan.—Drachefn, y mae'n amlwg pa mor ddeallus neu uniawn-farn yr oedd yn llefaru, oddi wrth ei hymdrech yn eu tywys at Grist, a'u tynnu â'r un bach, â pha un y dalïafid hi ei hunan. Fe lefarodd Crist amryw o ymadroddion da wrthi : ond y peth cyntaf a ymaflodd yn ei chalon, ac a'i dalïodd hi ydoedd hyn, “ Efe a ddywedodd i mi yr “ *hyn oll a wneuthum* : ” Ei air chwïliedig a datguddiedig oedd y moddion o'i throedigaeth ; a hi a fynnaſai eu tynnu at Grist trwy'r un moddion : “ Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum ; onid hwn “ yw'r Crist ? ” Y mae'n amlwg hefyd pa mor ddeallus neu gywir oedd eu hymadroddion, oddi wrth y graddusrwddd o honynt ; neu raddol dderchafïad ei chymmeradwyaeth ; Y mae'n dechreu mewn rhyw yſtyr yn ifel ; — “ Deuwch, “ gwelwch ddyn : ” yna yn myned yn uwch, — “ yr

"yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum:" ac yn diweddu â'r cymmeradwyad uwchaf o hono,—“onid hwn yw'r Crist?” Nid yn unig ei fod yn Dduw, ond Duw yn ymddangos yngwisgoedd gogoneddus ei ras, sef Immanuel, Duw gyd â ni.—Mewn gair y mae'n amlwg pa mor sylweddol ydoedd ei geiriau, oddi wrth ddull eu hymrefymiad: y mae'n ymrefysymmu oddi wrth ei waith yn mynegi iddi am ran o'i dirgel halogrwydd a'i drwg fuchedd, ei fod wedi dywedyd y cyfan iddi. Megis pe dywedasai, “Yr hwn a ddywedodd ran a all'fai mor hawdd fynegi'r cyfan o'r hyn a wneuthum, o'r hyn a ddywedais, ac o'r hyn a arfaethais: Ie mi gefais y fath olwg lydan ar fy holl feiau, yn nrych y datgdddiad hwnnw a roddodd i mi, fel na's gallaf lai na chyfaddef, na ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum.”—

Drachefn, y mae'n ymrefysymmu oddi wrth yr anrhydeddufrwydd a welodd wedi ei uno â'i natur ddynol, ei fod yn wir Fessias; ac oddi yno yn ymofyn, “Onid hwn yw'r Crist?” Ni buasai erioed mewn *college* neu ysgol-dy uchel, yn dysgu llunio ymadrodd: ond wedi bod yn ysgol Crist ychydig bach o amser, hi ddyfodd yno'r fath araithyddiaeth nefol, na fedr yr ysgolheigion pennaf ei gyrhaeddyd, trwy rym dygeidiaeth natur. Pa egluraf a fo'r datguddiad a gaffo un o Grist, mwyaf deallus ac eglur y dywedant am dano wrth eraill; megis y gallwn weled yn ein apostol St. Paul: Wedi i Grist ei amlygu ei hun iddo, pa dystiolaeth eglur a roddodd efe am Grist i eraill, fel yr ymddengys yn Actau'r apostolion, ynghyd â'i holl epistolau.

5. Yr oedd yn dystiolaeth neu gymmeradwyad

ad ferchog o Grift, ac yn tarddu oddi wrth y datguddiad o hono. Yr oedd ei chalon yn llawn o Grift, ac yn llawn dymuniad i'w glodfori, ei dderchafu, a'i ganmol wrth eraill; a'i chalon ydoedd yn tywallt ei hun allan mewn amryw ymadroddion gwrefog. Oddi yma hi lefarodd yn gyntaf, mewn gwedd annogaethol neu rybuddiol, "Deuwch, gwelwch," ebe hi. "O ddinatydion! na adewch i'r odfa yma fynd heb heibio, pan y mae'r fath wrthddrych gongoneddus i chwi i edrych arno."—Yn nesaf, hi lefarodd mewn ffordd sicrhaol; y mae'n tyftio rhyw beth dieithr am dano, fef "dyn a ddywedodd iddi yr hyn oll a wnaethai: 'y mae efe yn adnabyddwr ac yn ddatgudd iwr dirgeloedd dynion; am hynny y mae'n rhaid ei fod yn brophwyd, a mwy na phrophwyd, yn un ag sy'n datguddio cyngor Duw.'—Ac yn ddiweddaf hi lefarodd mewn ffordd o ymholiad neu ofyniad, "Onid hwn yw'r Crist?"—"Ni all fod yn neb arall ond y Messias, ond Crist Duw." Nid yw'n boddioni ar ei ganmol, neu'i ofod allan mewn un ystyr; ond yr oedd yn rhaid iddi fyned ymlaen a pharhau yn ei ganmoliaeth a gymmeradwyad; heb feddwl ei bod yn meddwl ei ofod allan, a'i anrhydeddu yn ddigonol.— "Onid hwn yw'r Crist?" Nid oedd ganddi ymddim amheuaeth am dano eu hunan.—A wrth hamcan yn eu cwestiwno hwythau ynghylch ei berson oedd, eu doddi allan o bob amheuaeth am dano. "Pwy a ddichon hwn fod ond y Crist? Pa fodd y gall mai neb arall ond hwn efe ydyw?" Y pechadur ag sydd wedi cyfarfod ag Iachawdwr, a phrosi o'i rinweddau, Ophalon mor dda ganddo fôn am dano, a datgan ei nian iho.

i holl ddynol-ryw, pe medrai!—" Onid hwn
 " yw'r Crist?" " Yr wyf yn apelio attoch,
 gallei ddywedyd, ' onid felly y mae; " onid
 " hwn yw'r Crist," ' enneiniog Duw? Ni's
 ' gallaf feddwl na fernwch am dano megis yr
 ' wyf finneu yn barnu: a phwy na feddwl yn
 ' uchel am y fath lachawdwr? Yn wir y mae'r
 enaid a oleuwyd yn barod i dybied, y dylai'r holl
 fydd fod o'i feddwl ef, gan fod y peth mor sicr
 ac eglur yn ei olwg ei hunan, ac oddi yma y
 mae, bod y rhai ag sydd yn cael datguddiad o
 Grift, yn rhyfeddu fod neb yn ei gyfrif yn am-
 gen nag y maent hwy, ' O synnwch na b'ai'r
 ' holl fydd yn rhyfeddu wrth ei ogoniant. Opa
 ' beth sydd yn eu dallu ac yn eu llygad-dynnu?
 ' Pa beth sydd yn eu rheibio i'r fath raddau,
 ' na welant ardderchawgrwydd Crist, ac nad yd-
 ynt, megis finneu, yn ei rhyfeddu! Diau nad
 oes dim yn ymddangos yn eglurach, a chyd
 â mwy o sicrwydd na gogoniant a phrydfer-
 thwch y Duw-ddyn. Y mae'r prawf o hyn
 mor amlwg i mi, medd yr enaid, a'r goleuni
 a'r awdurdod trwy'r hyn y datguddir Crist yn
 nerthol ac yn anorchfygol: a phwy yn yr
 holl fydd a ddichon wrthsefyll y dystiolaeth o
 hono?" " Onid hwn yw'r Crist?"

6. Y mae'n ganmolïaeth neu'n gynmeradwad
 ymarferiadol o Grift, ag sydd yn tarddu oddi
 wrth ddatguddiad cadwedigol o hono; a'r cyf-
 ryw ydoedd hwn o eiddo'r wraig o Samaria:
 ac oddi yma nid yw'n dywedyd ' *Ewch*, a gwel-
 ' wch; ' ond " *Deuwch*, gwelwch ddyn," &c. Y
 rhai fydd am wahawdd, neu gymhell craill
 mew'n gwirionedd i ddyfod at Grift, nid ymfodd-
 lonant a'r eu hanfon hwy atto, ond a ewyllys-
 iant eu hunain gyfrannogi o hono fwy-fwy. Eu

hiaith ydyw, nid 'Ewch a gwelwch,' ond
 "Deuwch gwelwch." Ni buasai yn arwydd o
 barch lawer, neu werthfawrogrwydd y wraig hon
 o Grist, pe ond yn unig y dywedasai, 'Mi a'i
 'gwelais ef o'r blaen, ewch a gwelwch chwithau
 'ef yn nefaf.' Wrth hyn gallafent feddwl iddi
 gael digon arno; ond ebe hi, "Deuwch, gwel-
 "wch ddyn;" hynny yw, 'deuwch gyd â mi,
 'a minnau a fyddaf yn ben neu'n flaenor ar-
 'noch, ac a arweinias y fyddin fy hunan. Mi
 'a'i gweles ef er boddlonrwydd i'm calon, ac yr
 'wyf yn dymuned cael golwg arall, i'e golwg
 'newydd arno; ac mi ddymuniwn i'r holl bobl
 'yn Samaria, i'r holl ddinas hon fyned gyd â
 'mi at yr Iesu. Yr ydwyf wedi bod yn fen-
 'yw ddrygionus, yn fenyw aflan, a chwedi bod
 'yn tynnu rhai o honoch i bechod; a gaf fi
 'yn awr fod yn offeryn mor ddedwydd a'ch ar-
 'wain at Achubwr? Mi arweinias rai o hon-
 'och hyd byrth uffern; O gadewch i mi yn
 'awr eich arwain at borth y nefoedd! Os tem-
 'tais rai o honoch i ddrygioni, O goddefwch
 'i mi fod yn offeryn i'ch troi chwi i gyfiawn-
 'der; i'e i'ch dwyn chwi at Dduw fy nghyf-
 'iawnder, yr hwn a gefais olwg gadwedigol ar-
 'no. Gadewch im' roddi un siampl dda, am
 'yr holl siamplau drwg a roddais i chwi.' Yma
 yr oedd cyfnewidiad mawr yn wir! Dyma wa-
 hoddiaid at Grist, a gosod allan ei ogoniant yn
 weithredol. Diau eu bod hwy yn derchafu ac
 yn anrhydeddu gras yn fwyaf, y rhai sy'n gwa-
 nthur hynny nid yn unig trwy eu proffes,
 ond eu hymarferiad; nid â'u cynghorion yn un-
 ig, ond â'u siamplau hefyd: Y rhai a allant ddy-
 wedyd, nid yn unig 'Ewch a gwelwch; ond
 "Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd
 i mi

"im i yr hyn oll a wneuthum." Deuwch, gwelwch yw'r hyn a wna i eraill fyned gyd â ni. Zec. viii. 21. "Awn gan fyned i weddio ger bron yr Arglwydd, ac i geisio Arglwydd y lluoedd: minneu a af hefyd." Dyma un prawf o hono: arall fydd yn adn, 23; Pan y bydd i ddeg o ddynion, ymaflyd, ymaflyd meddaf yngodrau gwro Iuddew, ganddywed- yd *Awn gyd â chwi*, canys clywsom fod Duw gyd â chwi." Fel hyn yr eglwys hefyd, nid ei gwaith yn unig yn canmol Crist a'i ofod allan, ond ei diwyd ymosyniad am yr hwn a ganmolai, oedd yr hyn a barodd i ferched Jerusalem ddywedyd, "I ba le'r aeth dy anwyl- yd,—fel y ceisfom ef gyd â thi;" Can. vi. 1. Ac ni welwn mor effeithiol a llwyddianus fu'r cymmeradwyad gweithredol yma o Grift, a draddododd y wraig hon i'r Samariaid, fel y gellwch ddarllen adn. 30—42. Yr ydoedd yn offeryn bendigedig i dynnu llawer yno at yr Arglwydd Ielu.

IV. Y pedwerydd pen cyffredinol a grybwyllwyd ydoedd, I roddi rhesymau o'r athrawiaeth, sef, o ba le y mae bod datguddiedigaethau dwysol o Grift, yn peri i ddynion euog-farnu a darostwng eu hunain i'r radd isaf, a chanmol a derchafu Crist i'r radd uwchaf. Mi ystyriaf y rheswm neu'r achos o'r ddeuryw effaith yma yn gyfsylltedig, o herwydd eu bod o angenrheidrwydd yn cydfyned a'u gilydd, ac a gwblhëir trwy'r un moddion. Y maent yn debyg i ddeupen y glorïan neu'r dasol; yr hyn ag sy'n gwneuthur un i fyned i lawr, fydd yn peri i'r llall gyfodi i fynu. Felly y mae'r datguddiad hynny o Grift ag sy'n dwyn huan i'r llwch, yr un amfer yn derchafu Crist, ac yn ei ofod ar ei or-

fedd. Pan f'o uchel drem dyn yn cael ei isefu, yna'r " Arglwydd yn unig a dderchefir," Esay ii. 11.

1. Y rheswm cyntaf gan hynny, pa ham y mae datguddiad cadwedigol o Grist yn darostwng hunan i'r radd isaf, ac yn derchafu Crist i'r radd uwchaf ydyw, oddiwrth y goleuni neillduol ymha un y mae Crist yn cael ei egluro. Y sawl ag sy'n gweled gogoniant Crist ag un llygad, y maent yr un amser yn canfod eu hanheilyngdod eu hunain â'r llygad arall. Yr un goleuni ag sy'n amlygu sancteiddrwydd Duw, sy'n dangos ei halogrwydd i ddyn hwyf. Yr un olwg ag sy'n dangos y cyflawnder fydd yng Nghrist, a ddengys y gwagter fydd yn y creadur. Y goleuni hynny ag sy'n datguddio anfeidrol haeddiant y Gwaredwr, fydd yn dangos anfeidrol euogrwydd a drwg pechod yn erbyn y gyfraith sanctaidd. Pan ymddangoso cyflawnder Crist, fe ymddengys anghyflawnder y pechadur ar yr un olwg, ac yn yr un goleuni. Ac oddi yma nid rhyfedd bod yr enaid truan mewn syndod, tra ar yr olwg o ogoniant Duw yn wyneb Iesu Grist, y mae ar yr un amser yn synu wrth yr olwg a'r amgyffred o'i drueni a'i waeldd ei hunan, a chanddo'r olwg isaf arno ei hun, pan y mae'r olwg uwchaf ganddo ar Grist. Pa fwyaf yr ymgysfeillacho dyn â Christ, mwyaf y mae yn ymgymdeithafu ag efei hun; a'r goleuni ag sy'n datguddio Crist, fydd yn amlygu neu'n dangos yr enaid iddo ei hunan. Am hynny ni ddichon y datguddiedigaethau o Grist amgenach na darostwng hunan, a'i dderchafu yntef.

2. Pan ddatguddir Crist, yna y mae cariad Duw i'r enaid yn cael ei ddatguddio; a hyn fydd yneidlenwi a gostyngedig syndod. ' O mor rhyfedd ydyw,'

lu,
fay

nae

an

haf

y

ed

n-

ar

c-

rn

er

y

n-

n-

y

n-

d-

ac

n

y-

n-

l-

n,

fa

y

-

u

y

-

-

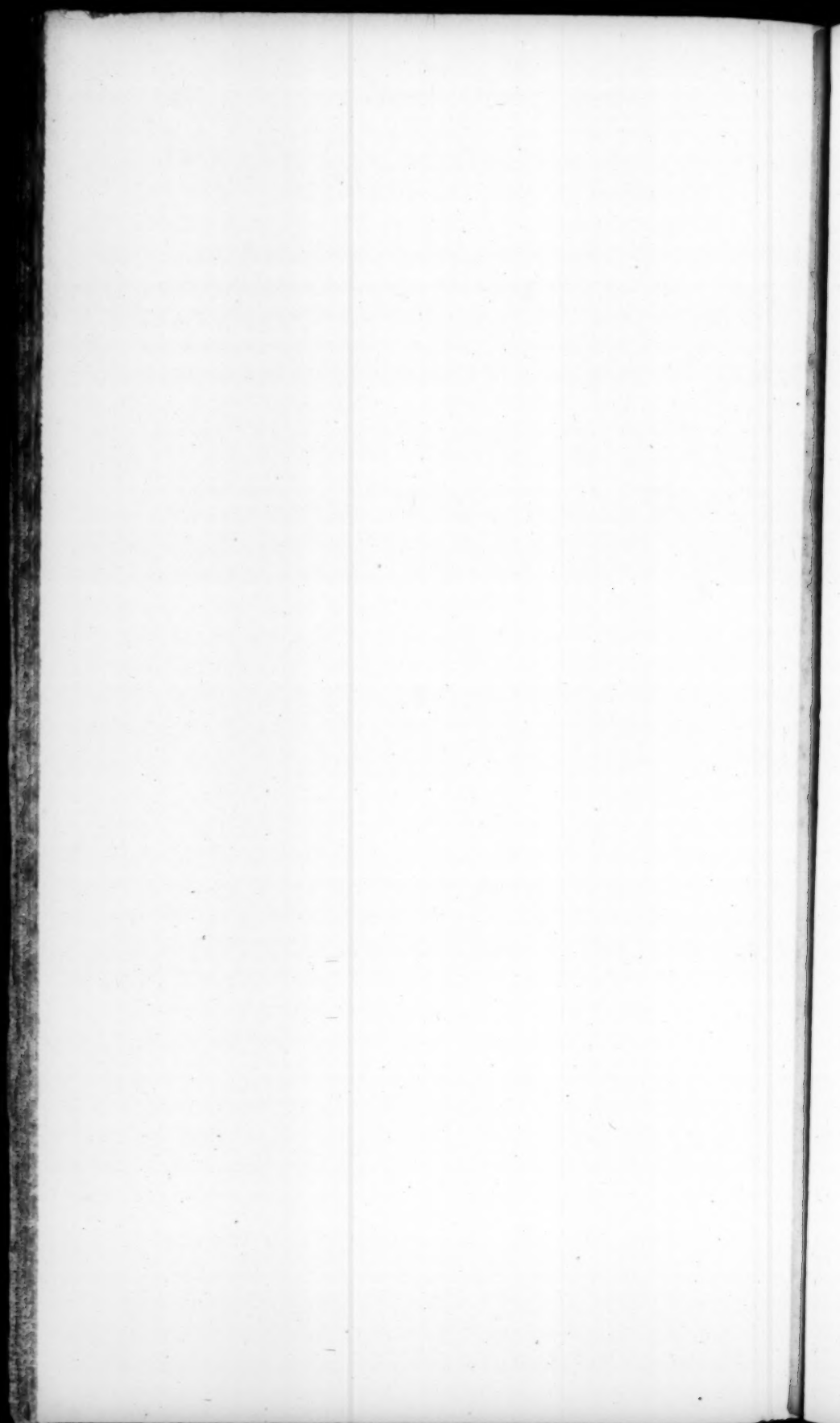
-

v

i

d

,

as
2
3
ga
ty
do
gw
5
m
g
y
.
cer
hi,
a
gr
effe
cae
pre
a'i
thr
dat
aw
4
gw
leil
pro
a c
ee
der
y ri
yn

fod Duw yn sylwi ar eu dirgel yn gyftal a'u hamlwg droseddiadau : o herwydd fod yr amser yn dyfod, pan y bydd i Grist, un ai mewn ffordd o drugaredd neu farn, ' ddywedyd i chwi yr hyn oll a wnaethoch.' Gwelwch Salm l. 21. Ond os mynwch fyned i mewn trwy'r drws o obaith sydd wedi ei agor i chwi yn y siampl uchod o ras, O llefwch ar fod iddo yn ffordd ei drugaredd, ddangos i chwi eich pechodau yn y cyfryw fodd, ag i beri i chwi yr un amser adnabod, mai efe yw'r Crist, enneiniog Duw, i'ch gwaredu oddi wrth eich pechodau.

3. Gwelwch fod y gair a bregethir yn llefhau yn unig y pryd hynny, pan ddel adreu gyd ag awdurdod at y galon, a Christ yn cael ei amlygu ynddo.—Efe a ddywedodd, a " ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum." Y gair oedd y bâch cadarn hwnnw â pha un y daliwyd hi, a hi a welodd Grist ynddo.—" Onid hwn yw'r Crist?" Y pryd hynny y mae'r gair yn effeithiol ac yn gorchfygu'r galon, pan ydys yn cael golwg ar Grist trwyddo. Efe ei hun yw'r bregethwr goreu, a mwyaf awdurdodol, yr hwn a'i air a ddichon agor llygaid y deillion; a thrwy olwg sanctaidd ar un pechod, fydd yn datguddio i ddyn y cyfan; ac yn y datguddiad hwnnw yn amlygu mai efe yw'r Crist.

4. Gwelwch oddi yma, mai goleuni dwyfol yw'r feddyginiaeth oreu rhag pob math o gyfeiliornad. Yma y mae'r wraig oleuedig hon yn broffesu ei ffydd yn Nuwdod Crist. Y mae ei ganfod yn wir Dduw, ' yr hwn a ddywedodd iddi yr hyn oll a wnaethai;' ac yn penderfynu mai efe oedd y gwir Fessias. Yn ganlynol y rhai a wadant benadwriaeth ei Dduwdod, fydd yn gwadu mai efe yw'r Crist; a'r fawl yn y modd

modd hynny a'i gwadant, ni oleuwyd hwynt erioed ganddo. "Pob un a'r fydd yn gwadu'r Mab, nid oes ganddo y Tad chwaith," i Ioan ii. 23. I wadu'r angenrheidrwydd o dragywyddol hanfod y Mab, yw gwadu'r angenrheidrwydd o dragywyddol hanfod y Tad hefyd; yr hwn fydd etto o gymmaint angenrheidrwydd yn Dad ac ydyw efe yn Dduw Hollalluog: Ac i wadu'r Tad a'r Mab, yw gwadu deilliad yr Yspryd Glan oddi wrth bob Un o honynt. Felly y mae'r Tad, Mab, ac Yspryd yn cael eu gwadu, pan y mae Duwdod Crist yn cael ei wrthddwywedyd. O frodyr! y mae angenrheidrwydd ar y byd, ac ar grist'nogion, a elwir felly, wrth y fath dro a mesur o lewyrchol ras, ag a gafodd y wraig dlawd hon.

5. Gwelwch oddi yma, fod perfwadiad gyd chymhwyfiad yn natur gwir ffydd, pa un bynnag ai'n wrthddrychiol neu ddefnyddiol. Perfwadiad neu grediniaeth wrthddrychiol fydd y ffigurau i'r dyn mai "hwn yw'r Crist;" a chrediniaeth ddefnyddiol yn peri credu, mai megill y mae'n Crist yr enneiniog, felly ei fod wedi ei enneinio ar fy rhan i: ei enneinio yn brophwyd i ddywedyd i mi yr hyn oll a wneud 'thum.' Hefyd yr un amser ag y dangosodd efe i mi fy mhechodau, efe a amlygodd mai ef oedd y Crist, wedi ei enneinio i'm gwaredu: ac o ddi yma y roedd yn gorfoleddu ynddo megis Crist. Pa bryd bynnag yr amlygo efe ei hun, y mae'n dwyn hyder i ffydd, ac yn peri i'r enaid lawenychu yn yr Arglwydd, i.e. tan yr olwg o'r truenusrwydd mwyaf. Yn wir fe fuasai'r fath olwg ag a gafodd y wraig hon ar ei phechadurusrwydd, yn peri cryndod yn lle gorfoledd iddi, pa na ddrygafai'r olwg o ffydd a gafodd ar Crist.

yd â hi yn ei mynwes gyflawn berfwadiad ei
 fod ef yn Grift iddi hi ; yr hyn pan mor gyn-
 ed ag y derbyniodd, a'i gweithiodd i garedigol
 ymddarostyngiad : yr hyn fydd yn fy arwain at
 ffigliad arall ; sef,

6. Gwelwch oddi yma, nad yw gwir ostyng-
 iddrwydd ac edifeirwch efangylaidd yn myned o
 naen, ond yn caulyn ffydd, megis ffrwyth o honi,
 o amlygiad Crist i'r enaid : canys yna, ac nid
 yn hynny, hi a lefodd allan, O efe " a
 ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum."
 In awr hi a ganfu ei holl bechodau yn y goleuni
 mwyaf disglaer. Gallwn weled rhai pethau
 wrth oleu'r fêr, a mwy wrth oleu'r lleuad ; ond
 ingoleuni'r haul ni a welwn bob peth. Dich-
 on dynion wrth oleuni natur ganfod rhai pech-
 dau ; wrth oleuni'r gyfraith fwy, i.e. llawer mwy ;
 canys trwy'r ddeddf y mae adnabod pechod,"
 Rhuf. iii. 20. ond wrth oleuni Haul cyfiawn-
 der y gwelir fwyaf, i.e. cyfan oll. Y mae goleu-
 ni-lleuad y gyfraith yn dangos y clwyf neu'r
 afiechyd, a dim ychwaneg, gan adael y pechadur
 farw ynddo. Ond y mae goleuni-haul yr ef-
 engyl yn dangos y feddyginiaeth : " Haul cy-
 fiawnder a gyfyd i chwi,—â meddyginiaeth yn
 ei esgyll," Mal. iv. 2. A phan welir nad llai
 na gwaed a chyfiawnder Duw-ddyn yw'r unig
 feddyginiaeth a all iachâu ; yna fe ymddengys
 fod y clwyf neu'r afiechyd yn anfeidrol fawr :
 ac etto y mae'r olwg yn dra chysurus, o her-
 wydd yr iachâd rhyfeddol hynny ag sy'n dyfod
 oddi tan esgyll, ac oddi wrth lewyrchiadau Haul
 cyfiawnder : hyn sy'n dwyn gostyngeddrwydd
 afryd a charedigol i'r enaid.

8. Gwelwch oddi yma, fod ymgyfarfod â Christ
 na gwneuthur cyfnewidiad rhyfeddol ar ddyn
 neu

neu'r bobl a gaffo'r fraint o hono. Cyn i'w wraig hon gyfarfod â Christ, neu yn hytrach i Grist gyfarfod â hi, nid ydoedd amgen na phuttain gyffredin, yn byw mewn aflendid. Ond yn awr y mae wedi ei darostwng i'r llwch o herwydd ei phechodau ag oedd yn euog o hono ynt : ac hefyd yn canmol ac yn derchafu y Duw hwnnw, pa un yr oedd o'r blaen wedi ei ddianrhydeddu. Yn awr yr oedd wedi ei " dwyn o " dywyllwch i oleuni, ac o feddiant fatan a " Dduw : " oddi wrth yr ymarferiad drygionus o lygru a halogi ei chymmydogion, i ofal a thofuri tros eu hanfarwol eneidiau, gan ymdrech i'w dwyn at Grist. Goleuni dwyfol ac adnabyddiaeth o Grist, fydd yn magu cyd-ymdeimlad, mewn calonnau grasol, â chyflyrau pechaduriaid tlodion a diadnabyddiaeth o Grist. " Deu- " wch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi " yr hyn oll a wneuthum ; onid hwn yw'r " Crist ? "

Defn. 2. Sef, Defnydd o brofiad neu ymholiad, pa un a ydych wedi ymgyfarfod â Christ, a chael datguddiad cadwedigol o hono, neu nid ydych felly. ' O pa fodd y gwybyddaf hyn, medd- ' wch, a ddarfu i mi gyfarfod â Christ ac a ' ddatguddiodd efe ei hun i mi ? ' *Att.* Yn sicr os cyfarfuoch ag ef, ac os datguddiodd efe ei hun mewn gwirionedd i chwi ; yna i'ch arweiniwyd i ddau beth ; sef, 1. I ddarostwng eich hunan i'r radd isaf, ac i dderchafu Crist i'r radd uwchaf.

2. Pa gymmaint o dymmer hunan-ymof-tyngol, ac iselder yspryd a weithiodd y datguddiad hwnnw ynnoch ? A ydych wedi eich gofod yn isel yn y llwch, a'ch gwneuthur yn wael yn eich golwg eich hunan, trwy ddarfod i Grist

ddat-

ddatguddio eich hunain i chwi? A gawsoch ddatguddiad o'ch pechadurusrwydd, eich gwrthuni, a'ch anniheilyngdod: A fu Crist yn ymddiddan i chwi, ac addywedodd efe wrthy ch yr hyn oll a wnaethoch? A ddangolodd efe i chwi eich dirgel yn gyftal a'ch cyhoeddus droseddiadau; ac a gawsoch olwg neillduol ar ryw fai, trwy'r hwn y daethoch i ganfod eraill, fel i'ch arweiniwyd gan y ffyrddiau at y ffynnon o lygredd a phechod oddi mewn. Beth a barodd i chwi, gyd â Job i ffigiddio eich hunain? A'i hyn fydd, o herwydd eich llygaid ei weled ef? pen xlii. 5, 6.—A chyd â Paul i gyfrif eich hunain, yn llai na'r lleiaf o'r holl faint, ac yn bennaf o bechaduraid; Onid o'r Yspryd y mae hyn; canys nid yw arferol i ddyn wrth natur feddwl mor wael i'm dano ei hun. Ond yma i ragflaenu camfyniad, dichon rhyw un fod yn barod i ofyn, 'Oni all un fydd ag heb fod yr Yspryd ganddo, na chalon wedi ei hadnewyddu, ganfod ei golledigaeth a'i druenus gyflwr?'

Att. Y mae dau fath o wybodaeth ag a ddichon fod gan ddynion o honynt eu hunain; sef ddwybodaeth ddychymmygol neu hanefiol; a gwybodaeth brofiadol, grediniol, ac ymarferol. Am wybodaeth ddychymmygol, dichon dyn o hono ei hunan ei meddiannu. Gall rhewm cyffredin a theimlad ei ofidio am ei feiau, a dangos ei fod yn bechadur, fel yn euog o bechodau gwradwyddus, megis meddwi, tyngu, godinebu, a'r cyffelyb. Ond y mae math o wybodaeth brofiadol neu ymarferol, ag fydd i'w deall hefyd mewn dwy yfyrriaeth: sef un a'i oddi wrth Yspryd Duw yn allanol, neu ynte ei Yspryd yn dufewnol. Y wybodaeth neu'r deall oddi wrth yr Yspryd yn allanol, yw'r hyn a ddichon y rhai diadgenedledig yn

gyfâl a'r duwiol ei feddiannu; yr hwn fydd yn
 creu dychryn a syndod yn yr enaid ar yr olwg
 o'i drueni, gan ei dueddu i anobaith. Y fath
 wybodaeth ydoedd gan Nebucodonosor, ac a
 ymddengys fod hefyd yn Cain a Judas. Ond y
 mae Yspryd Duw yn dufewnol yn dwyn goleuni
 a theimlad ysprydol i'r gydwybod, ac yn gosod
 uniawn-farn ynghom am bethau. Nid yw Yspryd
 Duw yn allanol ond yn unig yn datguddio pech-
 od, mewn trefn i ddigofaint a thragywyddol ddi-
 nistr; Ond y mae Yspryd Duw yn dufewnol yn
 dangos ffeidd-drafa drwg pechod, ac yn dwyn
 galar i'r enaid, fel y mae'n llefain allan, "Ys tru-
 " an oddyn wyf fi! pwy a'm gwared oddiwrth
 " gorph y farwolaeth," Rhuf. vii. 24. Hyn fydd
 yn ei ofidio ac yn ei drallodi yn fwy nag osn dig-
 ofaint Duw, i.e. pan y mae'n ei weled wedi ei
 droi oddi wrtho, a'r gawod honno wedi ei symmud
 ymaith oddi uwch ei ben, a disgyn o honi ar ben
 y Meichniydd; y pryd hynny y mae'n ffeiddio ei
 hun yn fwy nag erioed am ei anwiredd. Hyn fydd
 oddi wrth Yspryd Duw yn dufewwol, a goleuni ef-
 angylaidd yn yr enaid. Y mae Yspryd Duw yn
 allanol a'i Yspryd yn dufewnol i ddyn, yn gwa-
 haniaethu cymmaint oddi wrth eu gilydd, ac yw
 goleuni'r dydd yn gwahaniaethu oddi wrth oleuni
 'r mellten. Y mae llewyrchiad mellten o fynydd
 Sinai, neu'r danllyd gyfraith, yn peri dychryn
 a syndod i'r dyn, ac yn gwneud iddo grynu tan
 deimlad o'i bechod; Ond y mae gwawr ddydd
 datguddiad achubol o Grist, yn peri iddo gan-
 fod ei hun yn bennaf o bechaduriaid; ac etto
 yn ei lenwi o oruchafiaeth a gorfoledd ysprydol
 yn Nuw ei Iachawdwr. Y mae llewyrchiad
 mellten yn peri i ddynion derfysgu a brawychu
 ond y mae goleuni'r dydd yn rhoddi golwg eg-
 lun

hur ac amlwg ar bethau, mewn ffordd esmwyth a digyffro, gan eu dangos megis ag y maent.—
Yn awr profwch wrth y pethau hyn, pa un a gaw-
soch wir ddatguddiad o Grist, neu glywaid gair o-
iddo wrtho ag a'ch llanwodd o hunan-ffieiddiad am
eich pechodau; fel yr ydych yn cyfrif na's gell-
wch gynnwys meddylliau digon gwael am dan-
och eich hunain, pan, mewn effaith, y dar-
fu i Grist 'ddywedyd i chwi yr hyn oll a wn-
aethoch.'

21. Profwch i ba fefur o ymarferiad o dderchafu
achannol Grist y dygwyd chwi iddo; neu pa
dymmer a thueddrwydd a weithredwyd ynoch i'w
mrhydeddu a'i ogoneddu i'r radd uwchaf. Os
cyfarfyddodd Crist a chwitheu â'ch gilydd, fel y
darfu â'r wraig hon o Samaria; yna fe weith-
iodd y cyfarfod arnoch yr un effaith, a'r un tu-
diedrwydd a hi i dderchafu a chanmol Grist;—
yr hyn â ellwch brofi wrth y nodau canlynol.

1. Os cyfarfuoch y modd yma â Christ, yna
chwi welfoch ei fod yn Grist mewn gwirionedd;
mewn Dduw-dyn, yn Enneiniog y Tad, ac yn wir
Iesias. A ddywedodd efe wrthy, mewn eff-
aith, "Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi,
yw hwnnw." 'Myfi, yr hwn wyf yn llefaru
wrthyf trwy'r efengyl hon ydyw.' A osododd
efe hyn adre'u at eich calon gyd â'r fath oleuni
a awdurdod, fel y'ch dygwyd i gyfles ffydd yr
postol, "yr ydym ni yn credu, ac yn gwybod
mai tydi yw Crist mab y Duw byw," Ioan vi. 69.
Mae'r ffydd neu'r grediniaeth o hyn o'r fath bwys,
a dywedodd Crist, "Oni chredwch chwi mai
myfi yw efe, chwi a fyddwch feirw yn eich pech-
odau," Ioan viii. 24.

2. Os cyfarfuoch â Christ, ynay mae eich ferch
ch meddwl wedi ei osod uwchlaw'r byd, a chwi

a'i gadawsoch o'ch ol, fel y gadawodd y wraig hon ei dwfr-lestr, ac y rhedodd ymaith i'r ddinas. O frodyr! pan amlygo Crist ei hun i'r enaid, nid yw yn edrych mwyach ar y byd ond megis brettyn, neu hen adeilad wedi amharu, ac yn barod i fyned yn chwillfriu. Fe ddywaid naturiaethwyr, nad yw'r maen-tynnu yn gallu effeithio ar un peth i'w ddwyn atto, lle y b'o un o'r meini gwerthfawr a elwir *diamond* yn bresennol: felly nid yw'r byd yn ei holl ogoniant a'i rialtwch, yn abl idynnu un galon atto ymhresennoldeb Crist. Y rheswm o hyn ydyw, am fod Haul cyfiawnder yn tywyllu'r holl lâr o fwyniant creadigol, ac yn peri iddynt ymguddio o'r golwg a diflannu. Fe wna llymniaid o'r dwfr bywiol i gyfuron y byd, i fod yn ddim angen na phydewau torredig y rhai ni ddalliant dwfr, Jer. ii. 13. Y rhai ni ddiddysfwyd eu calonau erioed oddi wrth y byd, ni ddarfu iddynt erioed gyfarfod â Christ. Drachefn,

3. Os cyfarfuasoch erioed â Christ, yna fe esyd hyn eich calonau a'ch tafodau a'r waith i'w gammol a'i gymmeradwo ger bron eraill, yn enwedig eich cymmydogion, cyfeillion, a pherthynasau, i'r diben iddynt hwythau ddyfod i'w adnabod. Felly y gwnaeth y datguddiad o Grist yn y wraig hon: "Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum; onid hwn yw'r Crist?" Nid fod credinwyr i glebran am grefydd wrth bawb a gyfarfyddont, neu daflogemmau o flaen moch; ond cariad Crist wedi ei ddatguddio iddynt, fydd yn eu cymmell ymholle, ac amser cyfaddas a gaffont, i seinio allan eu anrhydedd a'i ogoniant. Y maent yn canfod ynddo'r fath degwch a phrydferthwch, fel y tybiant y dylai pawb ei ryfeddu a'i arddel: "Onid hwn

" yw"

"yw'r Crist? Y maent yn gwybod hefyd, trwy goffa yr hyn oeddynt hwy eu hunain cyn cyfarfod â Christ, pa gyflwr grefynol y mae eraill ynddo, ag fy'n aros heb ei adnabod. Am hynny o gariad ar, a gofal am ogoniant Crist, ynghyd â chariad a thosturi tu ag eneidiau anfarwol eraill, y maent yn ewyllyfio ac yn ymdrechu i ofod allan ogoniant Crist, a'i gannmol wrthynt trwy eu geiriau a'u gweithredoedd, megis y gwnaeth y wraig hon o Samaria. Pa galon a thuedd sydd gan hynny ynoch chwi, i fynegi am Crist with eich cymmydogion, eich cyfeillion eich plant, a'ch gwafantaeth-ddynion? Os na, feddwch ar galon nag yspryd i'r cyfryw ymarferiad a hon, diau na's gellwch ei wneud yn eglur eich bod wedi cyfarfod â Christ.

4. Os cyfarfuoch â Christ, ac ymddiddan o honoch ag ef, yr ydych, yn hiraethu am gael cyfarfod arall ag ef, a golwg newydd arno; canys hyn oedd tymmer neu duedd y wraig hon pan ddywedodd, "Deuwch, gwelwch ddyn," &c. Hi lefarodd fel un a fai'n ewyllyfio blaenori yn ei dychweliad at Grist, i gael golwg arno drachefn. Os meddyliafod fod gennych ddigon o Grist, y mae hynny yn arwydd na dderbyniafod ddim o hono yn gadwedigol. Os cawsoch olwg achubol arno, yna yr ewyllyfioch dderbynychwaneg ganddo drachefn a thrachefn, nes y gweloch ef wyneb yn wyneb yn nhir Immanuel. Dichon proffeswyr diras a ffurfiedig ddychymmygu, eu bod wedi derbyn a mwynhau llawer o Grist; etto heb fwynhau dim o hono yn gadwedigol; a thrwy orphwys ar eu mwynhad a'u cyrraeddadau, nid y'nt yn gorphwys ar ddim ond cysgod. Hefyd y mae'n bosibl i wir gred-iawyr farnu, na dderbyniafant ddim, ac er hyn-

ny bod wedi meddiannu llawer : a chan adael
 o'r neilldu eu cyrraeddiadau presennol y maent
 yn cyrchu fwy-fwy ar ol Crist. Fel hyn yr oedd
 Paul, Phil. iii. 13, 14. "Y brodyr, nid wyf yn
 " bwrw ddarfod i mi gael gafael ; ond un peth,
 " gan anghosio y pethau sy' o'r tu cefn, ac ym-
 " estyn at y pethau o'r blaen : Yr ydwyf yn
 " cyrchu at y nôd, am gamp uchel alwedig-
 " aeth Duw yng Nghrist Iesu." Dedwydd yw
 'r enaid a gafodd adnabyddiaeth o Grift, ac etto
 fydd mor bell oddiwrth feddwl eifod wedi ad-
 nabod, neu gyrhaeddyd cymmaint gwybodaeth o
 hono ag sy'n angenrheidiol, fel y mae'n hyt-
 rach yn cyfrif nad yw yn adnabod dim, na chwe-
 di cyrhaeddyd dim, ac am hynny yn cyrchu
 ar ol mwy adnabyddiaeth o Grift. "O am y
 " olwg arall arno ! O am gyfarfod arall ag ef
 " O am odfa drachefn i ddisgwyl wrtho, ac
 " edrych ar ei ogoniant !" Y mae'n arwydd
 rhagorol fod un wedi cyfarfod â Chrïst, pan y
 mae'n hiraethu am fwy-fwy o hono yma, ac am
 gyflawn swynhad o hono yn y nesoedd : a'i fod
 yn datguddio hyn yn ei dymmer a'i fuchedd
 pan nid yn unig y mae'n llefaru, "Ewch a
 " gwelwch ;" ond "Deuwch, gwelwch ddyn, y
 " hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneud
 " thum ; onid hwn yw'r Crist ?"

Defn. 3. Y defnydd olaf a geiff fod mewn
 ffordd o gyngor neu annogaeth :—1. I gred-
 inwyr, y rhai a gawfant ddatguddiad o Grift
 —2. I'r anghredadwy, ag fydd etto yn ddi-
 eithr iddo.

1af, I chwi gredinwyr, y rhai a gawsoch ddat-
 guddiad cadwedigol o Grift, a'r effeithiau canlynol
 yn ei ddilyn—Sef, eich arwain a'ch dysgu
 ddar-

ddarostwng eich hunain i'r radd isaf, a chanmol a derchafu Crist i'r radd uwchaf. O gadewch i mi eich annog a'ch taer-gymhell i rodiad addas i'r fath ymgysarfod: hynny yw,—1. I rodiad *gostyngedig*, megis rhai ag y dywedodd Crist i chwi 'yr hyn oll a wnaethoch.'—2. I rodiad *sanetaidd*, fel rhai wedi bod gyd ag Iesu sanetaidd, ac yn gwahodd eraill i ddyfod atto, trwy eich geiriau a'ch gweithredoedd; gan lefain gyd â'r wraig hon, "Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum; onid "hwn yw'r Crist?"

1. Mi a'ch annogwn i rodiad *gostyngedig*. O gredadyn, a roddodd efe olwg i ti arnat dy hunan, ac ar dy drueni a'th waeledd? "Ymos-twng i rodio gyd â'th Dduw," Mic. vi. 8. Ac mewn trefn i hynny cedwch y drycho flaen eich llygaid, trwy ba un i'ch dangoswyd i chwi eich hunain. Y mae amryw ddrychau ym mha rai y mae'r faint yn edrych, ag sy'n peri iddynt gynnwys meddyliau i'el a gwael am danynt eu hunain; megis drych cyfraith Dduw, drych cydwybod, drych profiad, drych sancteidd-tywydd Duw, a drych ei gariad a'i ostyng-eidd-tywydd.

O gredinwyr, cedwch y drychau hyn yn eich llygad, a rhodiwch yn ostyngedig ger ei fron ef, yr hwn a osododd y drych o'ch blaen, ym mha un y gwelsoch eich truenus gyflwr, ac a 'ddywedodd i chwi yr hyn oll a wnaethoch.' O cedwch yn och ddwfn a gostyngedig deimlad o'ch gwaeledd a'ch truenusrwydd; a hynny yn fwy herwydd fod y fath ffynnon o lygredd a thru-ni etto o'ch mewn chwi, ag sy'n eich peryglu wneuthur drachefn yr hyn oll a wnaethoch. X corph o bechod a marwolaeth ag fydd yng-lyd

lŷn wrthych, a'ch tuedda i bechodau o bob lli
a graddau; diau gan hynny na ellwch rodd
yn rhŷ oftyngedig ac ofnus. Ni's gwn am u
gormodedd o oftyngeiddrwydd a hunan-ym
wadiad y gellwch fyned iddo, yr hwn ni haedd
yn hytrach ei alw yn falchder nag yn oftyng
eiddrwydd.—Y mae'n falchder ac nid yn o
tyngeiddrwydd ynoch, i wrthod un peth ag
mae Duw, mewn ffordd o ras, yn ei gynyg
chwi, gan gyfrif eich hunain yn anheilwng.
Y mae hynny yn arogl megis pē na bydded
foddlon i Dduw gael y gogoniant, ond yn chwe
nych rhan o hono i chwi eich hunain. O ga
lwr balch! tyred i lawr o'th uchder, a bydd fodd
lon i gyladdef ac i gydnabod dy ddyled i r
ras.—Drachefn, y mae'n falchder ac nid y
oftyngeiddrwydd ynoch i wrthod llaw Crist, ne
gymmeryd y cymmorth y mae'n ei gynyg
chwi, pan ydych yn gorwedd yn y pridd ton
lyd. Balchder Pedr oedd yr hyn a barodd idd
ddywedyd wrth yr Iesu, “Ni chei di olchi
“nhraed i byth,” Ioan xiii. 8. ac etto yn d
ammau ei fod ef yn ei dybied yn oftyngeidd
rwydd.—Drachefn, y mae'n falchder ac n
yn oftyngeiddrwydd ynoch, i wrthod diddanw
yr Ysryd, pan y mae'n ei gynyg i chw
irwy fod eich cydwybod yn eich cyhuddo
eich beiau a'ch llygredigaethau. “Mi a dd
“wedais yn fy ffrwst, Fe'm bwriwyd allan o
“olwg,” Salm xxxi. 22.—Drachefn, y mae'n
falchder ac nid yn oftyngeiddrwydd ynoch, i be
io rhoddi'r mawl a'r anrhydedd dyledus i'r Iesu
gan olygu eich anghymmwyfder, a'ch anadda
rwydd i hynny. “Mi ewyllysiwn, medd rhy
“un, dderchafu a channol Crist; ond yr w
“yn ofni na wnaf ond rhagrithio, a myned yn g
“wag yn

waradwydd i grefydd.' O ddyn neu ddy nes,
beth bynnag a ddel o honot ti, na âd Grist yn
ol o'r hyn a berthyn iddo; ac ni cheiff fod yn
waeth gyd â thi oblegyd hynny. Y gostyng-
eiddrwydd goreu yw ein cael ni yn ffordd ein
dyledswydd; ac y mae'n falchder neu'n rhyfyg i
ni gilio o honi, ar ystyriaeth o'n anheilyngdod
a'n petrusder.

2. Mi a'ch cynghorwn i rodiad *sanctaid*, a thrwy
hynny derchafu a gosod allan glod yr Iesu, fel
gwnaeth y wraig hon o Samaria, gan lefaru
ech tasod ac a'ch buchedd, "Deuwch, gwelwch
ddyn, yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll
a wnaethum; onid hwn yw'r Crist?"—Ym
dymha ymadrodd, y mae'n cynmeryd y cywilydd
neiddi ei hun, gan roi'r gogoniant i Dduw yng
Nghrist: Ac fel y mae'n dedwyddwch pennaf ni
ton yn gynnwysedig yn y mwynhad o Dduw, a'n
ide sancteiddrwydd yn y gwaith o'i ogoneddu ef,
hi'r hyn yw ein prif ddiben; felly y ffordd i'w
ogoneddu ef ydyw, trwy anrhydedd, derchafu, a
eid huanmol Crist â'n calon, ein genau, ac â'n buchedd.
c ni mae'r testyn yn fy arwain i'ch cyfarwyddo
nw yn neillduol i'r rhan yma o sancteiddrwydd; sef
chwyr anrhydedd a dweud yn dda am dano wrth
o arawb y nesaoch attynt. A gyfarfu efe â chwi
dd negis y gwnaeth â'r wraig hon? O gan hynny
a o'au molwch ef, a phregethwch ei odidawgrwydd!
mae yma ffordd trwy ba un y dichon pob cristion
beillduol fod yn bregethwr Crist. Nid yw hyn yn
le berthyn i weinidogion yn unig, ond hefyd i chwi
dd rhyw fenywaidd, ag sy'n ddilynwyr i Grist, y
rhyai ni ellwch fod yn bregethwyr mewn ffordd
r weinidogaethol. O feredd! O wragedd! onid yw
d yn gyfur i chwi, y gellwch fod yn ddyfsgawdwyr
w yn bregethwyr Crist, mewn ffordd o gariad a
thof-

thosturi trwy eich ysprydol ymddiddan, a'ch ymar-
weddiad sylml? O wraig canmol Grist wrth dy ŵr.
O ŵr canmol ef wrth dy wraig. O rieni a phennau
teuluoedd, canmolwch ef wrth eich plant a'ch
gwafanaeth-ddynion. O gredadyn dywaid yn dda
am dy Geidwad wrth dy gymmydogion, a'ch gyf-
eillion, a phawb y ceffych gyfleusdra i nesâu at-
tynt. Canmolwch ef yn oftyngedig, yn barchus,
yn wresog, yn deimladol, yn ystyriol, ac yn ym-
arferiadol, fel y gwnaeth y wraig hon,—pan nad
ei hymadrodd ydoedd, “*Ewch a gwelwch*: ond
“*Deuwch*, gwelwch ddyn yr hwn a dddwedodd
“mi yr hyn oll a wneuthum.” O gredinwyr
canmolwch ef nid yn unig â'ch geneuau, ond hefyd
eich bucheddau; gan ddywedyd mewn effaith trwy
hynny, “*Deuwch, gwelwch*.” Bywyd cymmer-
adwyad, yw cymmeradwyad bywyd, ag fy'n llef-
aru nid yn unig â'r wesus, “*Ewch a gwelwch*”
ond â'r siampl, “*Deuwch, gwelwch*.” Ni fydd
i “*ewch a gwelwch*,” beri i neb gredu eich bod
o ddifrif wrthynt: ond “*deuwch, gwelwch*,”
eill eu cymhell hwythau i ddilyn eich siampl.
Pan ddywedoch “*Ewch a gweddiwch, ewch a mol-
iennwch ac addolwch, ewch a gwnewch y gwaith
da hwn a'r gwaith da arall*,” ni wnant yn un-
ig ond gwrando arnoch: ond pan eloch o'u blaen
hwynt gan ddywedyd, “*Deuwch i weddio, deu-
wch i wrando, deuwch i ymofyn am Grist*,”
yna y maent yn eich clywed ac yn eich gweled he-
fyd, ac ydynt yn debyccach i ddyfod i welad gy-
â chwi.

O gredadyn, dyro dyfidiolaeth dy fod wedi cy-
arfod â Christ, trwy lyw iddo fel dy ddiben, a
arno fel dy ddigonolrwydd. Efe a tu farw fel
byddai i'w bobl lyw iddo ef, ac nid iddynt eu hun-
ain: ac yn awr y mae efe yn byw, fel y bydd
i chwi.

chwithheu fyw arno: "Byw wyf fi, a byw fydd-
 wch chwithau hefyd," Ioan xiv. 19. Bydded
 rhodiad gan hyrwyddwch yn rhod-
 ad efangylaidd, yn rhodiad yng Nghrist, ac yn
 ynnediad drachefn a thrachefn i ymosyn am dano,
 i gael golwg arno, fel y byddoch yn fwy tebyg
 iddo: a thrwy edrych "megis mewn drych," y'ch
 newidier "i'r unrhyw ddelw o ogoniant i ogo-
 niant," 2 Cor. iii. 18. Fel hyn pan oedd lle-
 yrchiadau gogoniant Duw yn disgleirio ar Mo-
 ses yn y mynydd, fe barodd iddo ddyfod i lawr
 o hono yn llawn mawrhydi sanctaidd.—Ac,
 o frodyr, pa fwyaf a weloch o ogoniant Crist,
 mwyaf a ymddengys o sancteiddrwydd Duw o'ch
 wngylch, ac o'r nefoedd hefyd; ym mha un y
 ywedir "y byddwn gyffelyb iddo; oblegyd ni
 a gawn ei weled megis ag y mae," 1 Ioan iii. 2.
 a fynychaf y dychweloch i weled Crist, mwyaf
 ymmywys a fyddwch i wrthsefyll ymaglau. a'r
 amtafynau a'ch cyfarfyddo: Canys tryforyd
 yw eich calon, i'w y mae chwantau a llyg-
 edigaethau yn gorwedd, ac megis powdwr-gwnn,
 a barod i gymmeryd tân gan y brofedigaeth
 iaf, i'ch chwythu i fynu ynddo. Ond pa fwyaf
 deloch i ymweled ac ymddiddan â Christ, mwyaf
 dderbyniwch o'r dwfr bywiol a roddodd Crist i'r
 raig hon, sef yr Yspryd, "yr hwn a fydd yn-
 ddoch yn ffynnon o ddwfr, yn tarddu i fywyd
 tragywyddol," adn. 14. Am hyrwyddwch
 ch cyrchfa wastadol atto efar yr achos yma, gan
 med â chynnifer gyd â chwi ag a fedroch, trwy'r
 ffaith o'ch cyngor a'ch siampl, gan ddywedyd,
 Deuwch, gwelwch ddyn, yr hwn a ddywed-
 odd i mi yr hyn oll a wneuthum; onid hwn yw
 'r Crist?"

21, Mi a ddiweddas â gair at y rhai fydd etto
 yn

yn ddieithr i Grift ; heb gyfarfod ag ef, na chae
y fath ddatguddiad o hono ag fy'n arwain i'r ymar-
feriad hwn o ddarostwng hunan, a derchafu Crist
Yn ei enw ef gan hynny yr hwn yw'r gogoneddu
Jehofa, y Duw-ddyn, ag a ddichon ' ddywedyd
' chwi yr hyn oll a wnaetboch, a thrwy hynny
' amlygu mai efe yw'r Crist,' yr wyf yn eich galw
i ddysfod i'w weled ef.

Fe fu Crist ar yr achos bresennol yn cynnyg
chwi y dwfr bywiol : ac os ydych barod i ddywed-
yd gyd â'r wraig o Samaria, mewn ffordd o gell-
wair neu dditrifwch, " Dyro i mi y dwfr hwn, fel
na fychedwyf," adn. 15. y mae Crist mewn effaith
yn dywedyd wrthy, " Dos, galw dŷ ŵr, a thy-
" red yma," adn. 16.—' Tyred â pha ŵr byn-
' nag yr wyt mewn cyngair ag ef, fel y byddo
' i'th ammod ag angau, a'th gyngair ag uffern gael
' ei darddymnu,' Ely xxviii. 18. Os dywedwch
drachefn gyd â'r wraig hon, " Nid oes gennyf ŵr,"
adn. 17. Yna y gellwch glywed Crist, mewn eff-
aith, yn dywedyd ymhellach wrthy, " Da
" dywedaist, Nid oes gennyf ŵr ;" canys cybyd
ac yr ydych heb ymbriodi â Christ, nid oes gen-
nych un gŵr, un pen a wna leshad i chwi. Ond,
wele, " Pump o wyr a fu i ti ; a'r hwn fydd gen-
" nyf yr awrhon, nid yw ŵr i ti," adn 18, nid
yw ŵr cyfreithlon a gwirioneddol. O bechadur !
tifuost yn briod â llawer o wŷr tros dy holl ddydd-
iau : yn briod â'r ddeddf, y gŵr cyntaf ; yn bri-
od â'r chwantau, ac â'th hunan-gyfiawnder. Ond
yn awr, " A ai di gyd â'r gwr hwn ?" Gen. xxiv,
58. A ymadewi di â'th bechodau i ddysfod at Grift ?
Yna darfydded gennych nid yn unig â'ch gwyr
anghyfreithlon, ond â'ch gweithredoedd cyfreithlon
hefyd mewn pwng o ymddiried : gan ddywedyd,
" Yn yr Arglwydd y mae i mi gyfiawnder a nerth :
Yn ddo ef yr ymgonedda holl hâd Israel," Amen.